==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

લૌટ મોહન પાંડે

વિરુદ્ધ

પૂરન સિંહ અને અન્ય

૨૭ એપ્રિલ, ૨૦૦૪

[વી. એન. ખરે, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ, એસ. બી. સિન્હા અને એસ. એચ. કાપડિયા, ન્યાયમૂર્તિઓ]

પંચાયતો:

ઉત્તર પ્રદેશ ક્ષેત્ર પંચાયત અને જિલ્લા પંચાયત અધિનિયમ, ૧૯૬૧--કલમ ૨૩૭-ઉત્તર પ્રદેશ જિલ્લા પંચાયત (અધ્યક્ષ અને ઉપાધ્યક્ષની ચૂંટણી અને ચૂંટણી તકરારોનો નિકાલ) નિયમો, ૧૯૯૪-નિયમ ૩૩, ૩૪, પરિશિષ્ટના ખંડ ૩, ૪, ૫ અને ૬-ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦, અનુચ્છેદ ૨૪૩સી:

હેર પદ્ધતિ-એકલ સંક્રમણીય મત પદ્ધતિ/પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ

પદ્ધતિ–ની પ્રસ્તુતતા .

એક ચૂંટણીમાં ત્રણ ઉમેદવારો હરીફાઈ કરી રહ્યા હોવા–અપીલકર્તા, પ્રથમ સામાવાળા અને એક બી. ને અનુક્રમે છ, પાંચ અને એક પ્રથમ પસંદગીના મતો મળવા–બી. ને બાકાત કર્યા પછી, અપીલકર્તા અને પ્રથમ સામાવાળા બંનેને સમાન સંખ્યામાં મતો મળવા–કોઈએ ક્વોટા પ્રાપ્ત ન કર્યો હોવો–ચૂંટણી અધિકારીએ સદરહુ હોદ્દો ખાલી હોવાનું જાહેર કરવું–તેની વાજબીતા–નિર્ણય કર્યો: અધિનિયમનો ઉદ્દેશ્ય અધ્યક્ષની ચૂંટણી કરવાનો હોવાથી, નિયમોનું અર્થઘટન એવી રીતે કરવું જોઈએ જેથી તે નિષ્ફળ ન બને–નિયમોનું એવું અર્થઘટન કે જે ઉમેદવારોમાંથી કોઈ એકની ચૂંટણી તરફ દોરી જાય તેને વળગી રહેવું જોઈએ–– આથી, સૌથી વધુ સંખ્યામાં પસંદગીના મતો મેળવનાર અપીલકર્તાને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવા જોઈતા હતા.

અધ્યક્ષના પદ માટેની ચૂંટણી–કોઈપણ ઉમેદવારે ક્વોટા પ્રાપ્ત ન કર્યો હોવો–ચૂંટણી અધિકારીએ સદરહુ હોદ્દો ખાલી હોવાનું જાહેર કરવું–ચૂંટણી અરજી–તેની ચલાવવાપાત્રતા–નિર્ણય કર્યો: ઉમેદવારને ચૂંટણી અધિકારીના હુકમની શુદ્ધતા સામે સવાલ ઉઠાવવાનો અધિકાર છે–આથી ચૂંટણી અરજી ચલાવવાપાત્ર છે–સૂત્ર– 'ઉબી જસ ઈબી રેમેડિયમ' (જ્યાં અધિકાર છે ત્યાં ઉપાય છે).

પરિશિષ્ટના ખંડ (૩) હેઠળ ક્વોટાનો નિયમ–તેની આવશ્યકતા–નિર્ણય કર્યો: ફરજિયાત નથી–પરિશિષ્ટના અન્ય ખંડો એવી કલ્પના કરે છે કે અંતિમ

પરિણામ પ્રાપ્ત કરવાના હેતુસર, ક્વોટાના નિયમનું પાલન કરવું જરૂરી નથી– તેથી, એકમાત્ર ચાલુ રહેલા ઉમેદવાર ક્વોટા પ્રાપ્ત ન કર્યો હોવા છતાં પણ ચૂંટાયેલા જાહેર થઈ શકે છે.

કાયદાઓનું અર્થઘટન:

હેતુલક્ષી અર્થઘટનનો સિદ્ધાંત–ધારાકીય આશયને ધ્યાનમાં રાખીને કાયદાનું અર્થઘટન કરવું જોઈએ–ધારાકીય આશયના હેતુ અને તાત્પર્યને સિદ્ધ કરતા અર્થઘટનની તુલનામાં પ્રત્યક્ષ વિસંગતતા તરફ દોરી જતા અર્થઘટનને પસંદ ન કરવું જોઈએ.

ધારાકીય આશય–કલમના પ્રત્યેક ખંડનું અર્થઘટન સંદર્ભ તથા તેના અન્ય ખંડોના સંદર્ભમાં થવું જોઈએ કે જેથી કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈ પર કરવામાં આવેલું અર્થઘટન સમગ્ર કાયદાને સુસંગત અધિનિયમ બનાવે.

શબ્દો અને શબ્દપ્રયોગો– 'ચાલુ રહેલા ઉમેદવાર', 'બાકાત ઉમેદવાર'– ચૂંટણી કાયદાના સંદર્ભમાં તેનો અર્થ.

ઉત્તરાંચલમાં જિલ્લા પંચાયતના અધ્યક્ષ પદ માટે યોજાયેલી ચૂંટણીમાં, અપીલકર્તા, પ્રથમ સામાવાળા અને એક બી. ને અનુક્રમે છ, પાંચ અને એક પ્રથમ પસંદગીના મતો મળ્યા હતા. બી. ને બાકાત કર્યા બાદ, અપીલકર્તા અને પ્રથમ સામાવાળા બંનેને છ–છ મતો પ્રાપ્ત થયા હતા. આ ચૂંટણી મતપત્રક દ્વારા એકલ સંક્રમણીય મત પદ્ધતિ વડે પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વના આધારે યોજવામાં

આવી હતી. ચૂંટણી અધિકારીએ એવા આધારે સદરહુ હોદ્દો ખાલી જાહેર કર્યો હતો કે બંને હરીફ ઉમેદવારોને સમાન મતો મળ્યા હતા અને તેમાંથી કોઈએ ક્વોટા મેળવ્યો ન હતો જે ફરજિયાત સ્વરૂપનો હતો. જિલ્લા ન્યાયાધીશ સમક્ષ એક ચૂંટણી અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી, જે મંજૂર કરવામાં આવી હતી. હાઇકોર્ટ સમક્ષની પોતાની અપીલમાં સામાવાળા સફળ થયા હતા. આથી આ અપીલ થઈ છે.

અપીલ મંજૂર કરતાં, અદાલતે–

ઠરાવ્યું: ૧. અપીલકર્તાને પ્રથમ પસંદગીના સૌથી વધુ મતો મળ્યા હતા અને તેથી તેમને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવા જોઈતા હતા. (૭૬૬–સી, ડી)

૨.૧. 'પંચાયત' એ ગ્રામ, મધ્યવર્તી અને જિલ્લા સ્તરે સ્વશાસનની એક સંસ્થા છે. તેની રચના ભારતના સંવિધાનના ભાગ ૯ અનુસાર થવી જરૂરી છે. જિલ્લા સ્તરે પંચાયતના અધ્યક્ષની ચૂંટણી ચૂંટાયેલા સભ્યો દ્વારા અને તે સભ્યોમાંથી જ કરવાની હોય છે. ચૂંટણી યોજવાની કાર્યરીતિ નક્કી કરતી જોગવાઈઓનું અર્થઘટન પાયાના સ્તરે લોકશાહી સ્થાપિત કરવાની આવશ્યકતાને ધ્યાને રાખીને કરવું આવશ્યક છે, કારણ કે પાયાના સ્તરે લોકશાહી સ્થાપવી, તે એક બંધારણીય જરૂરિયાત અને આવશ્યકતા છે. તેથી, રાજ્યના અધિનિયમ અને તેને લાગુ પડતા નિયમોનું અર્થઘટન બંધારણીય યોજનાને ધ્યાનમાં રાખીને થવું જોઈએ. (૭૭૯–ડી, એફ)

૨.૨. જિલ્લા સ્તરે પંચાયતના અધ્યક્ષના પદ માટેની ચૂંટણી ઉત્તર પ્રદેશ

ક્ષેત્ર પંચાયત અને જિલ્લા પંચાયત અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૨૩૭ ની જોગવાઈઓ દ્વારા શાસિત થાય છે. જ્યારે બહુમતી દ્વારા હોદ્દાની ચૂંટણી એ સામાન્ય નિયમ છે, ત્યારે ડેનમાર્ક અને બ્રિટનમાં એકલ સંક્રમણીય મત પદ્ધતિ વિકસાવવામાં આવી હતી અને તે હેર પદ્ધતિ તરીકે જાણીતી છે, જે હવે હેર-ક્લાર્ક ચૂંટણી પદ્ધતિ તરીકે ઓળખાય છે. આ પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ પદ્ધતિનો એક પ્રકાર છે. આ પદ્ધતિ હેઠળ, મતદારો વ્યક્તિગત ઉમેદવારો માટે પસંદગી દર્શાવીને મતદાન કરે છે. (૭૪૯-એફ-એચ; ૭૫૦-જી)

નરેન્દ્ર ચપળગાંવકર દ્વારા લિખિત 'લૉ ઓફ ઇલેક્શન્સ', બીજી આવૃત્તિ; શોફિલ્ડ દ્વારા લિખિત 'લોકલ ગવર્નમેન્ટ ઇલેક્શન્સ', ચોથી આવૃત્તિ, નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૧૨૩ અમેરિકન લૉ રિપોર્ટ્સ (૧૯૩૯), નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૨.૩. હેર પદ્ધતિ હેઠળ પ્રત્યેક મતદાર પાસે એક જ મત હોય છે. મતપત્રક પર, મતદારે ૧, ૨, ૩ વગેરે ક્રમમાં પોતાની પસંદગી દર્શાવીને તમામ અથવા કોઈપણ હરીફ ઉમેદવારોને ક્રમ આપવાનો હોય છે. એક ક્વોટા નક્કી કરવામાં આવે છે જે મતોની લઘુત્તમ સંખ્યા છે, જેને બેઠકોની સંખ્યા કરતાં વધુ ઉમેદવારો મેળવી શકતા નથી. જ્યારે કોઈ ઉમેદવાર આ ક્વોટા જેટલા મતો મેળવે છે, ત્યારે તેને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવે છે. જો કોઈ ઉમેદવાર ક્વોટા કરતાં વધુ મતો મેળવે છે, તો તેને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવે છે અને તેના વધારાના મતો તેના મતપત્રકોમાં દર્શાવેલ દ્વિતીય પસંદગીના પ્રમાણમાં અન્ય ઉમેદવારોને

તબદીલ કરવામાં આવે છે. તમામ ઉમેદવારોના વધારાના મતો તબદીલ કર્યા પછી, જો તમામ બેઠકો ભરાઈ ન હોય તો સૌથી ઓછા મતો મેળવનાર ઉમેદવારને બાકાત કરવામાં આવશે અને બાકીના ઉમેદવારો ચાલુ રહે છે (જેઓ ચૂંટાયા નથી કે બાકાત થયા નથી). તમામ બેઠકો ભરાઈ ન જાય ત્યાં સુધી આ પ્રક્રિયા ચાલુ રહે છે. આ પદ્ધતિ પડેલા મતોની મહત્તમ સંખ્યાનો વાસ્તવિક ઉપયોગ સુનિશ્ચિત કરે છે. આમ, હેર પદ્ધતિ બે સિદ્ધાંતો પર કાર્ય કરે છે, એટલે કે, વધારાના મતોની તબદીલી અને બાકાત કરાયેલા ઉમેદવારોના મતોની તબદીલી. હાલના કેસમાં, માત્ર એક જ ખાલી જગ્યા અને ત્રણ ઉમેદવારો છે અને તેથી માત્ર બાકાત કરાયેલા ઉમેદવારોના મતોની તબદીલીનો સિદ્ધાંત જ લાગુ પડે છે. (૭૫૦–એ)

૨.૪. જ્યારે કોઈ ઉમેદવારના મતોની કુલ સંખ્યા ક્વોટા જેટલી થાય અથવા તેનાથી વધી જાય ત્યારે તે ચૂંટાઈ આવે છે. ક્વોટાનો નિયમ ફરજિયાત નથી. ઉત્તર પ્રદેશ જિલ્લા પંચાયત (અધ્યક્ષ અને ઉપાધ્યક્ષની ચૂંટણી અને ચૂંટણી તકરારોનો નિકાલ) નિયમો, ૧૯૯૪ ના પરિશિષ્ટનો ખંડ ૩ લઘુત્તમ ક્વોટાની જોગવાઈ કરે છે પરંતુ તેનો અમલ ચૂંટણીના તમામ તબક્કાઓ સુધી વિસ્તરેલો નથી. ખંડ (૪) પણ ક્વોટાની વાત કરતો નથી. તે અન્ય કરતાં વધુ સંખ્યામાં પ્રથમ પસંદગીના મતો મેળવનાર ઉમેદવારની ઘોષણા કરવાની વાત કરે છે અને જો બંનેને સમાન સંખ્યામાં પ્રથમ પસંદગીના મતો મળે તો, જેના પર ચિઠ્ઠી પડે તે એક ઉમેદવારને બાકાત કરવાનો રહેશે અને અન્ય ઉમેદવારને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવાના રહેશે. (૭૬૧–બી)

૨.૫. ખંડ (૫) અને (૬) પણ ક્વોટાની વાત કરતા નથી. આમ, જ્યારે એવા ઉમેદવારને બાકાત કરવાનો હોય કે જેમના ખાતામાં તે તબક્કા સુધી સૌથી ઓછા મતો જમા થયા હોય, અને બે કે તેથી વધુ ઉમેદવારોના ખાતામાં સમાન સંખ્યામાં મતો જમા થયા હોય તથા તેઓ મતદાનમાં સૌથી નીચા સ્થાને હોય, ત્યારે તે ઉમેદવારોમાંથી એવા ઉમેદવારને બાકાત કરવાના રહેશે કે જેમણે પ્રથમ પસંદગીના સૌથી ઓછા મતો મેળવ્યા હોય. માત્ર એવા સંજોગોમાં કે જ્યારે બંને ઉમેદવારો દ્વારા મેળવવામાં આવેલા પ્રથમ પસંદગીના મતો સમાન હોય, ત્યારે અને ત્યારે જ બાકાત કરવાના હેતુસર ચિઠ્ઠી ઉપાડીને નિર્ણય કરવાનો રહેશે. (૭૬૧–જી–એચ; ૭૬૨–એ)

૩.૧. એ સુસ્થાપિત છે કે અધિનિયમના ઉદ્દેશ્યને અમલી બનાવવો જ જોઈએ. અધિનિયમનો ઉદ્દેશ્ય અધ્યક્ષની ચૂંટણી કરવાનો હોવાથી, નિયમોનું અર્થઘટન એવી રીતે થવું જોઈએ કે જે તેને નિષ્ફળ ન બનાવે. નિયમોનું એવું અર્થઘટન કે જે ઉમેદવારોમાંથી કોઈ એકની ચૂંટણી તરફ દોરી જાય, તેને વળગી રહેવું જોઈએ અને તે હેતુ માટે, હેતુલક્ષી અર્થઘટનના સિદ્ધાંતનો આશરો લઈ શકાય છે. કાયદાના યોગ્ય અર્થઘટન માટે અદાલતોએ સામાજિક પરિવેશને પણ ધ્યાનમાં લેવો જોઈએ. અદાલતો એ બાબતની અવગણના કરી શકે નહીં કે આપણી ચૂંટણી પ્રણાલીમાં સ્થાનિક, જ્ઞાતિગત અને રાજકીય લગાવ મોટી ભૂમિકા ભજવે છે. (૭૫૮–બી, સી; ૭૫૯–ઈ)

હાઇકોર્ટ ઓફ ગુજરાત અને અન્ય વિરુદ્ધ ગુજરાત કિસાન મજદૂર પંચાયત

અને અન્ય, જેટી (૨૦૦૩) ૩ એસસી ૫૦, ઈન્ડિયન હેન્ડીક્રાફ્ટ્સ એમ્પોરિયમ અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય, (૨૦૦૩) ૭ એસસીસી ૫૮૯, અમીર ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન લિ. વિરુદ્ધ શાપૂરજી ડેટા પ્રોસેસિંગ લિ., જેટી (૨૦૦૩) ૯ એસસી ૧૦૯ – (૨૦૦૩) ૯ સ્કેલ ૭૧૩, અશોક લેલેન્ડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ તમિલનાડુ અને અન્ય, (૨૦૦૪) ૧ સ્કેલ ૨૨૪, સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બંગાળ અને અન્ય વિરુદ્ધ સુજીત કુમાર રાણા, (૨૦૦૪) ૧ સ્કેલ ૬૪૧, દીપલ ગિરીશભાઈ સોની અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનાઇટેડ ઈન્ડિયા ઇન્સ્યોરન્સ કંપની લિ., બરોડા, (૨૦૦૪) ૩ સ્કેલ ૫૪૬ અને સેક્રેટરી, ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ એક્સાઇઝ એન્ડ કોમર્શિયલ ટેક્સીસ અને અન્ય વિરુદ્ધ સન બ્રાઇટ માર્કેટિંગ (પી) લિ., છત્તીસગઢ અને અન્ય, (૨૦૦૪) ૩ એસસીસી ૧૮૫, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો. ૩.૨. જિલ્લા પંચાયતમાં ચૂંટણી યોજવી ફરજિયાત છે. ચૂંટણી લડવાનો અધિકાર જોકે કાયદામાંથી ઉદ્ભવે છે અને તેના દ્વારા નિયંત્રિત થાય છે, છતાં કાયદાકીય જોગવાઈઓનું કડક અર્થઘટન જરૂરી છે તેવી દલીલ કરવી યોગ્ય ગણાશે નહીં. એ બાબત ધ્યાનમાં રાખવી આવશ્યક છે કે મતદારોના મતો કોઈપણ સંજોગોમાં વ્યર્થ જવા જોઈએ નહીં. જો નિયમનું કડક અર્થઘટન કરવામાં આવે તો સરખા મતો (ટાઈ) થવાની શક્યતા ખૂબ ઊંચી રહેશે. અંતે, જે હેતુ માટે ચૂંટણી યોજવામાં આવી છે તે પરિણામ પ્રાપ્ત થવું જ જોઈએ. કાયદાનું અર્થઘટન ધારાકીય આશયને ધ્યાનમાં રાખીને કરવું જોઈએ. બે ઉમેદવારો વચ્ચે ક્યારે સરખા મતો થઈ શકે કે જેનાથી મડાગાંઠ સર્જાય તે પ્રશ્નનો નિર્ણય ચોક્કસ કેસમાં ઉપસ્થિત તથ્યજન્ય પરિસ્થિતિના આધારે થવો જોઈએ. જો અર્થઘટનની પ્રક્રિયા

દ્વારા આવા પરિણામો ટાળી શકાતા હોય, તો કાયદાના અર્થઘટનના અન્ય કોઈપણ સિદ્ધાંતના અમલ કરતાં તેને જ પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ. (૭૫૯–એ–સી) શંભુ નાથ મેહરા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ અજમેર, એઆઈઆર (૧૯૫૬) એસસી ૪૦૪; યુનિવર્સિટી ઓફ પૂના અને અન્ય વિરુદ્ધ શંકર નરહર અગશે અને અન્ય, (૧૯૭૨) ૩ એસસીસી ૧૮૬; જયદ્રથ સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ જીવેન્દ્ર કુમાર અને અન્ય, (૨૦૦૦) ૩ એસસીસી ૧૫૪; ઉમેશ શર્મા વિરુદ્ધ રાજ્ય ચૂંટણી કમિશનર, (ડબલ્યુ. પી. નં. ૧૦૨૧ (એમ/બી)/૨૦૦૩), સુપ્રિમ કોર્ટ દ્વારા ૧૪.૧૧.૨૦૦૩ ના રોજ નિર્ણીત; સાગર સિંહ વિરુદ્ધ ઉમેશ શર્મા અને અન્ય, (એસએલપી (સી) નં. ૨૨૬૭૨/૨૦૦૩), સુપ્રિમ કોર્ટ દ્વારા ૧૨.૧૨.૨૦૦૩ ના રોજ નિર્ણીત અને મહાદેવ ઓઇલ મિલ્સ અને અન્ય વિરુદ્ધ સબ–ડિવિઝનલ મેજિસ્ટ્રેટ અરરિયા અને અન્ય, એઆઈઆર (૧૯૭૮) પટના ૮૬, નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

આર્ટેમિઓ વિરુદ્ધ પ્રોકોપિઓ, (૧૯૬૬) ૧ ક્યુબી ૮૭૮, નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

૪. નિયમ ૩૩ એવી કલ્પના કરે છે કે અધ્યક્ષ અથવા ઉપાધ્યક્ષની ચૂંટણીને પડકારતી ચૂંટણી અરજી, ચૂંટણીના પરિણામની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર કોઈપણ સમયે ન્યાયાધીશ સમક્ષ રજૂ કરી શકાશે. નિયમ ૩૪ એવા કારણ(ણો) સ્પષ્ટ કરવાની જરૂરિયાતો પૂરી પાડે છે કે જેના આધારે ચૂંટાયેલા ઉમેદવાર વિરુદ્ધ ચૂંટણી અરજી દાખલ કરી શકાય, જેમાં તેને વાજબી

ઠેરવવા માંગતા સંજોગોનો સારાંશ આપવાનો સમાવેશ થાય છે. નિયમ ૩૩ અને ૩૪ ની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન 'ઉબી જસ ઈબી રેમેડિયમ' (જ્યાં અધિકાર છે ત્યાં ઉપાય છે) એ સૂત્રને ધ્યાનમાં રાખીને થવું જોઈએ. ચૂંટણી તકરારનો નિકાલ તે હેતુ માટે ખાસ રચાયેલા ચૂંટણી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા કરવામાં આવશે. ઉમેદવાર, તેમાં ઉપસ્થિત તથ્યજન્ય પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, એવી અરજ કરી શકે છે કે સદર કેસમાં તે પોતે અથવા અન્ય કોઈ ઉમેદવાર વિધિવત ચૂંટાયા છે. એકવાર તે ઉપરોક્ત ઘોષણા મેળવવા માટે હકદાર હોવાનો કેસ પુરવાર કરે, ત્યારે એ કહેવાની જરૂર નથી કે ચૂંટણી અધિકારીના જે હુકમ મુજબ તેને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવ્યા ન હતા તે હુકમ સામે સવાલ ઉઠાવવાનો તેને અધિકાર છે. વિશેષ કરીને, ચૂંટણી અધિકારીના જે હુકમના પરિણામે તેને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવ્યા ન હતા તે હુકમની શુદ્ધતા સામે સવાલ ઉઠાવવાનો પણ તેને અધિકાર છે. તેથી, ચૂંટણી અરજી ચલાવવાપાત્ર ગણાશે. (૭૬૫–જી, એચ; ૭૬૬–એ) .

દીવાની અપીલ અધિકારક્ષેત્ર: દીવાની અપીલ નં. ૨૭૧૭/૨૦૦૩.

ઉત્તરાંચલ હાઈકોર્ટના એ.ઓ. ૧૯૬/૨૦૦૩ માં તારીખ ૩૦.૯.૨૦૦૩ ના ચુકાદા અને હુકમ પરથી.

અપીલકર્તાઓ તરફથી દિનેશ દ્વિવેદી અને પી. એન. ગુપ્તા ઉપસ્થિત રહ્યા.

સામાવાળાઓ તરફથી એ. એસ. રાવત, એડિશનલ એડવોકેટ જનરલ,

કૈલાશ વાસુદેવ, ચિન્મય ખલાડકર, એસ. કે. નાંદી અને જે. કે. ભાટિયા ઉપસ્થિત રહ્યા.

કોર્ટનો ચુકાદો એસ. બી. સિન્હા, ન્યાયમૂર્તિ દ્વારા આપવામાં આવેલ:

વિશેષ પરવાનગી મંજૂર કરવામાં આવે છે.

પાલિકા ચૂંટણીમાં 'હેર પદ્ધતિ' લાગુ કરવાનો પ્રશ્ન આ અપીલમાં સમાવિષ્ટ છે, જે નૈનિતાલ સ્થિત ઉત્તરાંચલ હાઇકોર્ટ દ્વારા તારીખ ૩૦.૦૯.૨૦૦૩ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા સંયુક્ત ચુકાદા અને હુકમમાંથી ઉદ્ભવે છે, જે એ.ઓ. નં. ૧૯૬/૨૦૦૩ માં પસાર કરવામાં આવ્યો હતો.

પૃષ્ઠભૂમિની હકીકતો:

ઉત્તરાંચલ રાજ્યમાં આવેલી જિલ્લા પંચાયત ચંપાવતના અધ્યક્ષ પદ માટે ચૂંટણી યોજવામાં આવી હતી. અપીલકર્તા, પ્રથમ સામાવાળા અને એક ભાગીરથ ભટ્ટ તે માટે ચૂંટણી લડી હતી. અપીલકર્તાને પ્રથમ પસંદગીના ૬ મતો મળ્યા હતા; જ્યારે પ્રથમ સામાવાળાને પ્રથમ પસંદગીના ૫ મતો મળ્યા હતા અને સદરહુ ભાગીરથ ભટ્ટને ૧ મત મળ્યો હતો. ભાગીરથ ભટ્ટને બાકાત કર્યા પછી, અપીલકર્તા અને પ્રથમ સામાવાળા બંનેને પ્રત્યેકને ૬ મતો મળ્યા હતા. આ ચૂંટણી મતપત્રક દ્વારા એકલ સંક્રમણીય મત પદ્ધતિ વડે પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વના આધારે યોજવામાં આવી હોવાનું જણાવવામાં આવ્યું હતું.

તારીખ ૨૪.૫.૨૦૦૩ ના હુકમ દ્વારા, ચૂંટણી અધિકારી (રિટર્નિંગ

ઓફિસર) એ બંને હરીફ ઉમેદવારોને સરખા મતો મળ્યા હોવાના કથિત કારણોસર તેમજ તેમાંથી કોઈએ પણ ફરજિયાત સ્વરૂપનો ગણાવાતો ક્વોટા પ્રાપ્ત કર્યો ન હોવાના કારણોસર સદરહુ હોદ્દો ખાલી હોવાનું જાહેર કર્યું હતું.

સદરહુ નિર્ણયને પડકારતી ચૂંટણી અરજી જિલ્લા ન્યાયાધીશ, ચંપાવત સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જે મંજૂર કરવામાં આવી હતી. તેનાથી વ્યથિત અને અસંતુષ્ટ થઈને, અહીંના સામાવાળા દ્વારા તેની સામે નૈનિતાલ ખાતેની ઉત્તરાંચલ હાઇકોર્ટ સમક્ષ એક અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હતી, જેને વાદગ્રસ્ત ચુકાદા દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી છે.

આથી આ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે. ચૂંટણી પ્રક્રિયા: એલ. એમ. પાંડે વિરુદ્ધ પી. સિંહ [ન્યાયમૂર્તિ સિન્હા] ૭૪૩ સદરહુ પદ માટેની ચૂંટણી ઉત્તર પ્રદેશ ક્ષેત્ર પંચાયત અને જિલ્લા પંચાયત અધિનિયમ, ૧૯૬૧ (ટૂંકમાં 'અધિનિયમ') ની કલમ ૨૩૭ ની જોગવાઈઓ દ્વારા સંચાલિત થાય છે. આ અધિનિયમ ઉત્તરાંચલ રાજ્ય દ્વારા અપનાવવામાં આવ્યો છે. ઉત્તર પ્રદેશ જિલ્લા પંચાયત (અધ્યક્ષ અને ઉપાધ્યક્ષની ચૂંટણી અને ચૂંટણી તકરારોનો નિકાલ) નિયમો, ૧૯૯૪ (ટૂંકમાં 'નિયમો') તરીકે ઓળખાતા નિયમો આ અધિનિયમની કલમ ૨૩૭ ની જોગવાઈઓ હેઠળ ઘડવામાં આવ્યા હતા. આ નિયમોનું પ્રકરણ ૪ અધ્યક્ષની ચૂંટણી સાથે સંબંધિત છે. નિયમ ૩૩ ની રૂએ, અધ્યક્ષ અથવા ઉપાધ્યક્ષની ચૂંટણીને પડકારતી ચૂંટણી અરજી ચૂંટણીના પરિણામની તારીખથી ૩૦ દિવસની અંદર કોઈપણ સમયે ન્યાયાધીશ સમક્ષ રજૂ કરી શકાય છે. નિયમ

૩૪ માં ચૂંટાયેલા ઉમેદવારની વિરુદ્ધમાં જે કારણ(ણો)સર ચૂંટણી અરજી દાખલ કરી શકાય તે નિર્દિષ્ટ કરવાની આવશ્યકતાઓ અંગે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે, જેમાં તેને વાજબી ઠેરવવા માંગતા સંજોગોનો સારાંશ આપવાનો સમાવેશ થાય છે. નિયમોનો નિયમ ૩૫ ચૂંટણી અરજદારને નીચે મુજબની જાહેર ઘોષણા માંગવા સક્ષમ બનાવે છે :– "(એ) કે ચૂંટાયેલા ઉમેદવારની ચૂંટણી રદબાતલ છે; અને

(બી) કે ચૂંટાયેલા ઉમેદવારની ચૂંટણી રદબાતલ છે અને તે પોતે અથવા અન્ય કોઈ ઉમેદવાર વિધિવત રીતે ચૂંટાયેલા છે."

બંધારણીય અને કાનૂની જોગવાઈઓ:

ભારતના સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૨૪૩સી નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૨૪૩સી. પંચાયતોની રચના.~–(૧) આ ભાગની જોગવાઈઓને આધીન રહીને, રાજ્યનું વિધાનમંડળ, કાયદા દ્વારા, પંચાયતોની રચનાના સંબંધમાં જોગવાઈઓ કરી શકશે; પરંતુ શરત એ છે કે કોઈપણ સ્તરે પંચાયતના પ્રાદેશિક વિસ્તારની વસ્તી અને આવી પંચાયતમાં ચૂંટણી દ્વારા ભરવાની થતી બેઠકોની સંખ્યા વચ્ચેનો ગુણોત્તર, વ્યવહારુ હોય ત્યાં સુધી, સમગ્ર રાજ્યમાં એકસરખો રહેશે.

(૨) પંચાયતની તમામ બેઠકો પંચાયત વિસ્તારના પ્રાદેશિક મતવિસ્તારોમાંથી પ્રત્યક્ષ ચૂંટણી દ્વારા ચૂંટાયેલી વ્યક્તિઓ દ્વારા ભરવામાં

આવશે અને, આ હેતુ માટે, દરેક પંચાયત વિસ્તારને એવી રીતે પ્રાદેશિક મતવિસ્તારોમાં વિભાજિત કરવામાં આવશે કે જેથી દરેક મતવિસ્તારની વસ્તી અને તેને ફાળવવામાં આવેલી બેઠકોની સંખ્યા વચ્ચેનો ગુણોત્તર, વ્યવહારુ હોય ત્યાં સુધી, સમગ્ર પંચાયત વિસ્તારમાં એકસરખો રહે. (૩) રાજ્યનું વિધાનમંડળ, કાયદા દ્વારા, નીચેનાના પ્રતિનિધિત્વ માટે જોગવાઈ કરી શકશે–

(એ) ગ્રામ સ્તરની પંચાયતોના અધ્યક્ષોનું, મધ્યવર્તી સ્તરની પંચાયતોમાં અથવા, જે રાજ્યમાં મધ્યવર્તી સ્તરે પંચાયતો ન હોય તેવા રાજ્યના કિસ્સામાં, જિલ્લા સ્તરની પંચાયતોમાં;

(બી) મધ્યવર્તી સ્તરની પંચાયતોના અધ્યક્ષોનું, જિલ્લા સ્તરની પંચાયતોમાં;

(સી) લોકસભાના સભ્યો અને રાજ્યની વિધાનસભાના એવા સભ્યોનું કે જેઓ ગ્રામ સ્તર સિવાયના અન્ય સ્તરે સંપૂર્ણપણે અથવા આંશિક રીતે પંચાયત વિસ્તાર ધરાવતા હોય તેવા મતવિસ્તારોનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા હોય, તેમનું આવી પંચાયતમાં; અને

(ડી) રાજ્યસભાના સભ્યોનું અને રાજ્યની વિધાન પરિષદના સભ્યોનું, જ્યાં તેઓ નીચે દર્શાવેલ વિસ્તારમાં મતદાર તરીકે નોંધાયેલા હોય –

(૧) મધ્યવર્તી સ્તરના પંચાયત વિસ્તારમાં, મધ્યવર્તી સ્તરની પંચાયતમાં; અને

(૨) જિલ્લા સ્તરના પંચાયત વિસ્તારમાં, જિલ્લા સ્તરની પંચાયતમાં.

(૪) પંચાયતના અધ્યક્ષ અને પંચાયતના અન્ય સભ્યો, પંચાયત વિસ્તારના પ્રાદેશિક મતવિસ્તારોમાંથી પ્રત્યક્ષ ચૂંટણી દ્વારા પસંદ કરાયા હોય કે ન હોય, તેમને પંચાયતોની બેઠકોમાં મત આપવાનો અધિકાર રહેશે. (૫) અધ્યક્ષ– "(એ) ગ્રામ સ્તરની પંચાયતના અધ્યક્ષ રાજ્યનું વિધાનમંડળ, કાયદા દ્વારા, જોગવાઈ કરે તે રીતે ચૂંટાશે; અને "(બી) મધ્યવર્તી સ્તર અથવા જિલ્લા સ્તરની પંચાયતના અધ્યક્ષ તેના ચૂંટાયેલા સભ્યો દ્વારા અને તેમાંથી જ ચૂંટાશે."

નિયમ ૩૮ ચૂંટણી યોજવાની કાર્યરીતિ અંગે જોગવાઈ કરે છે. નિયમ ૪૦ જિલ્લા ન્યાયાધીશને ચૂંટણી અરજી પર આખરી હુકમ પસાર કરવાની સત્તા આપે છે. નિયમ ૪૩ મતો સરખા થાય તે સંજોગોમાં કાર્યરીતિ નિર્દિષ્ટ કરે છે. નિયમ ૪૭ જોગવાઈ કરે છે: એલ. એમ. પાંડે વિરુદ્ધ પી. સિંહ [ન્યાયમૂર્તિ સિન્હા] ૭૪૫ અપીલની. આ નિયમોનો નિયમ ૨૬ નીચે મુજબ વંચાય છે:

"દરેક ઉમેદવાર માટે નોંધાયેલી પ્રથમ પસંદગી અનુસાર તમામ માન્ય મતપત્રોને બંડલોમાં ગોઠવી દીધા પછી, ચૂંટણી અધિકારી (રિટર્નિંગ ઓફિસર) આ નિયમોના પરિશિષ્ટ ૨ માં સમાવિષ્ટ સૂચનાઓ અનુસાર મતદાનનું પરિણામ નક્કી કરવા આગળ વધશે."

પરિશિષ્ટ ૨ ની સંબંધિત કલમો નીચે મુજબ વંચાય છે:

"(૨) "પ્રથમ પસંદગી" શબ્દપ્રયોગનો અર્થ કોઈપણ ઉમેદવારના નામની સામે દર્શાવેલ નંબર ૧ થાય છે, તેવી જ રીતે "દ્વિતીય પસંદગી" શબ્દપ્રયોગનો અર્થ નંબર ૨, "તૃતીય પસંદગી" શબ્દપ્રયોગનો અર્થ નંબર ૩, અને તે જ પ્રમાણે આગળ થાય છે;"

(૩) "આગળની ઉપલબ્ધ પસંદગી" શબ્દપ્રયોગનો અર્થ હરીફાઈમાં ચાલુ રહેલ ઉમેદવાર માટે ક્રમિક આંકડાકીય ક્રમમાં નોંધાયેલ દ્વિતીય કે તે પછીની પસંદગી થાય છે, જેમાં અગાઉથી બાકાત કરાયેલા ઉમેદવારો માટેની પસંદગીઓને અવગણવામાં આવશે;

(૪) "અવ્યયિત મતપત્ર" શબ્દપ્રયોગનો અર્થ એવું મતપત્ર થાય છે કે જેના પર હરીફાઈમાં ચાલુ રહેલ ઉમેદવાર માટે આગળની પસંદગી નોંધાયેલી હોય:

પરંતુ શરત એ છે કે એવા કોઈપણ કિસ્સામાં મતપત્ર વ્યયિત થયેલું ગણાશે કે જેમાં–

(એ) બે કે તેથી વધુ ઉમેદવારોના નામ, પછી ભલે તેઓ હરીફાઈમાં ચાલુ હોય કે ન હોય, સમાન અંકથી અંકિત કરવામાં આવ્યા હોય, અને તેઓ પસંદગીના ક્રમમાં આગળ આવતા હોય; અથવા

(બી) પસંદગીના ક્રમમાં આગળ આવતા ઉમેદવારનું નામ, પછી ભલે તે હરીફાઈમાં ચાલુ હોય કે ન હોય, મતપત્ર પરના કોઈ અન્ય નંબર પછી ક્રમિક રીતે

ન આવતા હોય તેવા નંબર દ્વારા અથવા બે કે તેથી વધુ નંબરો દ્વારા અંકિત કરવામાં આવ્યું હોય. · ૨. દરેક ઉમેદવારે મેળવેલા પ્રથમ પસંદગીના મતોની સંખ્યા નક્કી કરવી અને તેટલા મતો તેના ખાતામાં જમા કરવા.

૩. તમામ ઉમેદવારોના નામે આ રીતે જમા થયેલી સંખ્યાઓનો સરવાળો કરવો, કુલ સરવાળાને બે વડે ભાગવો અને કોઈપણ શેષને અવગણીને ભાગફળમાં એક ઉમેરવો. પરિણામી સંખ્યા એ ચૂંટણીમાં ઉમેદવારની જીત સુનિશ્ચિત કરવા માટેનો પર્યાપ્ત ક્વોટા છે.

૪. (૧) જો માત્ર બે જ હરીફ ઉમેદવારો હોય તો –

(એ) જો એક ઉમેદવારને બીજા ઉમેદવાર કરતાં પ્રથમ પસંદગીના વધુ મતો મળે, તો પ્રથમ દર્શાવેલ ઉમેદવારને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવા, અથવા

(બી) જો બંને ઉમેદવારોને પ્રથમ પસંદગીના સરખા મતો મળે, તો ચિઠ્ઠી ઉપાડીને પરિણામ નક્કી કરવું. જે ઉમેદવારના નામની ચિઠ્ઠી નીકળે તેને બાકાત કરવો અને અન્ય ઉમેદવારને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવો. (૨) જો બે કરતાં વધુ ઉમેદવારો હોય તો –

(એ) · જો તેમાંથી કોઈ એક ઉમેદવાર સૂચના નં. ૩ હેઠળ નક્કી કરાયેલા ક્વોટા જેટલા અથવા તેનાથી વધુ પ્રથમ પસંદગીના મતો મેળવતો જણાય, તો તેને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવો, અથવા (બી) જો તેમાંથી કોઈ પણ ઉમેદવાર ઉપરોક્ત ક્વોટા જેટલા અથવા તેનાથી વધુ પ્રથમ પસંદગીના મતો મેળવતો ન

હોય, તો જરૂરિયાત મુજબ દ્વિતીય અને તે પછીની પસંદગીઓને ધ્યાનમાં લઈને હવે પછીની સૂચનાઓ અનુસાર આગળ વધવું.

૫. જો પ્રથમ અથવા તે પછીની કોઈપણ ગણતરીના અંતે કોઈપણ ઉમેદવારના નામે જમા થયેલા કુલ મતોની સંખ્યા ક્વોટા જેટલી કે તેથી વધુ હોય, અથવા માત્ર એક જ ચાલુ ઉમેદવાર રહેતો હોય, તો તે ઉમેદવારને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવે છે."

પરિશિષ્ટ ૨ સાથે જોડેલું દ્રષ્ટાંત નીચે મુજબ વંચાય છે: "દ્રષ્ટાંત – ધારો કે ચાર ઉમેદવારો એ, બી, સી અને ડી છે અને તેઓએ મેળવેલા પ્રથમ પસંદગીના મતોની સંખ્યા – એ = ૧૨, બી = ૧૧, સી = ૭, ડી = ૫, કુલ ૩૫ છે. એલ. એમ. પાંડે વિરુદ્ધ પી. સિંહ [સિન્હા, ન્યાયમૂર્તિ] ૭૪૭ ક્વોટા = ૩૫/૨+૧ = ૧૮ થશે. પ્રથમ ગણતરીમાં કોઈપણ ઉમેદવારે ક્વોટા જેટલા કે તેથી વધુ મતો મેળવ્યા ન હોવાથી સૌથી ઓછા મતો મેળવનાર ઉમેદવાર, એટલે કે, ડી ને બાકાત રાખવામાં આવશે.

ધારો કે ડી ના પાર્સલમાંના તમામ ચાર મતપત્રો પર નીચે દર્શાવ્યા મુજબ દ્વિતીય પસંદગીઓ અંકિત થયેલી છે:

એ = ૨, બી = ૨. પાંચમું મતપત્રક વ્યર્થ થયેલા મતપત્રોના ઉપ–પાર્સલમાં મૂકવામાં આવશે અને એ તથા બી પ્રત્યેક માટે દ્વિતીય પસંદગી દર્શાવતા બે–બે મતપત્રો એ અને બી માટેના અલગ ઉપ–પાર્સલમાં મૂકવામાં આવશે; તે પૈકી પ્રત્યેકના નામે બે વધારાના મતો જમા કરવામાં આવશે. એ, બી

અને સી ના મતો હવે એ = ૧૨+૨ = ૧૪, બી = ૧૧+૨ = ૧૩, સી = ૭ થશે; બીજી ગણતરીના અંતે કોઈ ઉમેદવાર ચૂંટાયેલા જાહેર ન થઈ શકતા, ત્રણ ચાલુ ઉમેદવારોમાંથી સૌથી ઓછા મતો ધરાવતા ઉમેદવાર સી ને હવે બાકાત રાખવામાં આવશે અને તેના મતો અન્ય ચાલુ ઉમેદવારો એ અને બી તરફ તબદીલ કરવામાં આવશે.

ધારો કે સી ના પાર્સલમાંના તમામ મતપત્રોમાં દ્વિતીય પસંદગીઓ નોંધાયેલી છે અને તે નીચે મુજબ છે:

એ = ૪, બી = ૩. એ અને બી ના નામે તેમના વધારાના મતો જમા કર્યા પછી, એ એ ૧૮ મતો મેળવ્યા હશે, એટલે કે ક્વોટા જેટલા, અને બી એ ૧૬ મતો મેળવ્યા હશે. તેથી, એ ને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવશે."

પરિશિષ્ટના ખંડ ૩ માં ક્વોટા કેવી રીતે નક્કી કરવામાં આવશે તેની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. તેમાં એવી જોગવાઈ પણ કરવામાં આવી છે કે પરિણામી સંખ્યા, જે ક્વોટા છે, તે ચૂંટણીમાં ઉમેદવારોની જીત સુનિશ્ચિત કરવા માટે પૂરતી છે. તે એક ફરજિયાત જોગવાઈ છે પરંતુ જ્યારે પરિશિષ્ટ ૨ ના ખંડ ૩ હેઠળ કોઈને ચૂંટાયેલા જાહેર કરી શકાય તેમ હોય ત્યારે જ તે લાગુ પડશે. ખંડ ૪, ૫ અને ૬ ઉમેદવારોને બાકાત રાખવાની અને પ્રથમ, દ્વિતીય તથા તૃતીય વગેરે રાઉન્ડમાં મતોની ગણતરી કરવાની પ્રક્રિયા પૂરી પાડે છે. ખંડ ૫ સાથે જોડેલું દ્રષ્ટાંત એ પણ દર્શાવે છે કે આખરી પરિણામ પ્રાપ્ત કરવાના હેતુસર, ક્વોટાના નિયમનું પાલન કરવું આવશ્યક નથી.

દ્રષ્ટાંત પોતે દર્શાવે છે કે એવી પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ શકે છે જ્યાં ઉમેદવારોમાંથી કોઈ પણ ઉમેદવાર માપદંડ અથવા ક્વોટાને પૂર્ણ કરવા માટે જરૂરી સંખ્યામાં પ્રથમ પસંદગીના મતો મેળવતો નથી. દ્રષ્ટાંતમાં જ ક્વોટા ૧૮ નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો, અને ૪ ઉમેદવારોમાંથી કોઈએ પણ ક્વોટા પ્રાપ્ત કર્યો ન હતો. તેમ છતાં આગળની પ્રક્રિયાઓ હાથ ધરવી આવશ્યક છે જેના પરિણામે ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર થવું જોઈએ.

હાઈકોર્ટ:

હાઈકોર્ટ સમક્ષ ચૂંટણી અરજીની અને તેના પરિણામે અપીલની ચાલવાપાત્રતા અંગેનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કરવામાં આવ્યો હતો. હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યું કે ચૂંટણી અરજી અને અપીલ દાખલ કરવા સંબંધિત અધિનિયમ અને નિયમોની જોગવાઈઓનું ઉદાર અર્થઘટન થવું જોઈએ. જોકે, હાઈકોર્ટ એ આધારે આગળ વધી કે ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ સમક્ષની ચૂંટણી અરજી ચાલવાપાત્ર હતી કે નહીં અથવા તેની સામે હાઈકોર્ટમાં દાખલ થયેલી અપીલ ચાલવાપાત્ર હતી કે નહીં; કારણ કે બે ખોટા કાર્યો મળીને એક સાચું કાર્ય બનતું નથી; તેથી અપીલનો નિર્ણય હાઈકોર્ટ દ્વારા ગુણદોષના આધારે કરવાનો હતો. આ કોર્ટના યુનિવર્સિટી ઓફ પૂના અને અન્ય વિરુદ્ધ શંકર નરહર અગાસે અને અન્ય, [૧૯૭૨] ૩ એસસીસી ૧૮૬ ના ચુકાદા કરતાં આ કોર્ટના જયદ્રથ સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ જીવેન્દ્ર કુમાર અને અન્ય, [૨૦૦૦] ૩ એસસીસી ૧૫૪ ના ચુકાદા પર આધાર રાખીને અથવા તેના આધારે, હાઈકોર્ટે ચૂંટણી અધિકારી (રિટર્નિંગ ઓફિસર)

દ્વારા તે પદ ખાલી જાહેર કરવાનો નિર્ણય યોગ્ય હતો તેવું ઠરાવીને અપીલ ગ્રાહ્ય રાખી અને ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો તારીખ ૨૮.૦૭.૨૦૦૩ નો વાદગ્રસ્ત હુકમ રદબાતલ ઠરાવ્યો.

દલીલો:

અપીલકર્તા તરફથી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી દિનેશ દ્વિવેદીએ એવી રજૂઆત કરી હતી કે હાઇકોર્ટે બીજા પરિશિષ્ટની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરવામાં સ્પષ્ટ ભૂલ કરી છે. વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા અનુસાર, બીજું પરિશિષ્ટ ઉમેદવારની ચૂંટણી માટેની જોગવાઈ કરે છે અને તેથી, બીજા પરિશિષ્ટમાં દર્શાવેલ ક્વોટાનો નિયમ, આ પ્રકારના કેસમાં જ્યાં એક કે તેથી વધુ ઉમેદવારો ચાલુ ઉમેદવાર હોય ત્યાં લાગુ ન થઈ શકે; શ્રી દ્વિવેદીએ રજૂઆત કરી હતી કે, બાકાત રાખવાની પ્રક્રિયા ચાલુ રહેવી જોઈએ એલ. એમ. પાંડે વિરુદ્ધ પી. સિંહ [સિન્હા, ન્યાયમૂર્તિ] ૭૪૯ છેવટ સુધી ચાલુ રહેવી જોઈએ, જે અનુસાર સૌથી ઓછી સંખ્યામાં પ્રથમ પસંદગીના મતો મેળવનાર ઉમેદવારને બાકાત રાખવો જોઈએ અને માત્ર ત્યારે જ જ્યારે બે કે તેથી વધુ ઉમેદવારોએ મેળવેલા પ્રથમ પસંદગીના મતોની સંખ્યા સમાન હોય, ત્યારે તેમાંથી કોને બાકાત રાખવો તે અંગે ચિઠ્ઠી ઉપાડીને નિર્ણય લેવાનો રહે છે.

બીજી તરફ, પ્રથમ સામાવાળા તરફથી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કૈલાશ વાસુદેવે એવી દલીલ કરીને હાઇકોર્ટના ચુકાદાનું સમર્થન કર્યું હતું કે આ કેસમાં અપીલકર્તા કે પ્રથમ સામાવાળા બંનેમાંથી કોઈએ પણ જરૂરી

ક્વોટા મેળવ્યો નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ચૂંટણી લડવાનો ઉમેદવારનો અધિકાર એક વૈધાનિક અધિકાર હોવાથી, તેમાં નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું ચુસ્તપણે પાલન થવું જ જોઈએ. શ્રી વાસુદેવે એવી રજૂઆત કરી હતી કે પરિશિષ્ટનો ખંડ (૩) ફરજિયાત સ્વરૂપનો છે અને તેથી, જ્યાં સુધી ઉમેદવાર નિયમ હેઠળ જરૂરી હોય તે મુજબ ક્વોટાની જરૂરિયાત પૂરી કરવા માટે પૂરતા મતો મેળવે નહીં, ત્યાં સુધી તેને ચૂંટાયેલા જાહેર કરી શકાય નહીં. વિદ્વાન વકીલે એવી દલીલ કરી હતી કે બીજા પરિશિષ્ટ સાથે જોડેલું દ્રષ્ટાંત કોઈપણ ક્વોટા પ્રાપ્ત ન કરનાર ઉમેદવારને ચૂંટણીમાં વિજયી જાહેર કરવાની જોગવાઈ કરતું નથી અને તે બાબતને ધ્યાને લેતાં, વાદગ્રસ્ત ચુકાદામાં કોઈ દોષ કાઢી શકાય નહીં.

સંવિધાનીય અને વૈધાનિક યોજના:

પાયાના સ્તરે લોકશાહી પૂરી પાડવાના હેતુથી સંવિધાન (૭૩મો સુધારો) અધિનિયમ, ૧૯૯૨ ઘડવામાં આવ્યો હતો. 'પંચાયત' એ ગ્રામ, મધ્યવર્તી અને જિલ્લા સ્તરે સ્વશાસનની સંસ્થા છે. તેની રચના ભારતના સંવિધાનના ભાગ ૯ અનુસાર થવી આવશ્યક છે. સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૨૪૩સી (૩) માં જોગવાઈ છે કે રાજ્યનું વિધાનમંડળ કાયદા દ્વારા ગ્રામ સ્તરની પંચાયતોના અધ્યક્ષનું મધ્યવર્તી સ્તરની પંચાયતોમાં, અથવા મધ્યવર્તી સ્તરે પંચાયતો ન ધરાવતા રાજ્યના કિસ્સામાં, જિલ્લા સ્તરની પંચાયતોમાં પ્રતિનિધિત્વ આપવાની જોગવાઈ કરી શકે છે.

જિલ્લા સ્તરે પંચાયતના અધ્યક્ષની ચૂંટણી ચૂંટાયેલા સભ્યો દ્વારા અને તે

પૈકીમાંથી જ કરવાની હોય છે. ચૂંટણી યોજવા માટેની પ્રક્રિયા પૂરી પાડતી જોગવાઈઓનું અર્થઘટન, સંવિધાનીય આવશ્યકતા હોવાને નાતે પાયાના સ્તરે લોકશાહી સ્થાપિત કરવાની અનિવાર્યતાને ધ્યાનમાં રાખીને કરવું આવશ્યક છે. તેથી, રાજ્ય અધિનિયમ અને તે માટે લાગુ પડતા નિયમોનું અર્થઘટન સંવિધાનીય યોજનાને ધ્યાનમાં રાખીને થવું જોઈએ.

હેર અને ક્લાર્કનો સિદ્ધાંત:

જ્યારે બહુમતી દ્વારા પદની ચૂંટણી એ સામાન્ય નિયમ છે, ત્યારે ડેનમાર્ક અને બ્રિટનમાં એકલ સંક્રમણીય મત પદ્ધતિ વિકસાવવામાં આવી હતી અને તે તેના વિકાસકર્તાઓ પૈકીના એક એવા અંગ્રેજ થોમસ હેરના નામ પરથી હેર પદ્ધતિ તરીકે ઓળખાય છે. ટાસ્માનિયાના એટર્ની–જનરલ ૧૮૮૮ અને ટાસ્માનિયન સંસદના સભ્ય એન્ડ્રુ ઇંગ્લિસ ક્લાર્કે ૧૮૯૬ માં ટાસ્માનિયન કાયદામાં હેર પદ્ધતિની સંશોધિત આવૃત્તિ દાખલ કરી હતી. આ પદ્ધતિ હવે 'હેર–ક્લાર્ક ચૂંટણી પદ્ધતિ' તરીકે ઓળખાય છે. હેર પદ્ધતિ હેઠળ દરેક મતદાર પાસે એક જ મત હોય છે. મતપત્ર પર, મતદારે હરીફાઈ કરી રહેલા તમામ અથવા કોઈપણ ઉમેદવારોને ૧, ૨, ૩ અને તે રીતે આગળ પસંદગીઓ આપીને ક્રમ આપવાનો રહે છે. એક ક્વોટા નક્કી કરવામાં આવે છે જે મતોની લઘુત્તમ સંખ્યા છે, જે બેઠકોની સંખ્યા કરતાં વધુ ઉમેદવારો દ્વારા મેળવી શકાતી નથી. જ્યારે કોઈ ઉમેદવાર આ ક્વોટા જેટલા મતો મેળવે છે, ત્યારે તેને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવે છે. જો કોઈ ઉમેદવાર ક્વોટા કરતાં વધુ મતો મેળવે છે, તો તેને

ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવે છે અને તેના વધારાના મતો (ક્વોટા કરતાં વધુ મતો) તેના મતપત્રોમાં દર્શાવેલ દ્વિતીય પસંદગીના પ્રમાણમાં અન્ય ઉમેદવારોને તબદીલ કરવામાં આવે છે. તમામ ઉમેદવારોના વધારાના મતો તબદીલ કર્યા પછી, જો તમામ બેઠકો ભરાઈ ન હોય, તો સૌથી ઓછી સંખ્યામાં મતો મેળવનાર ઉમેદવારને બાકાત કરવામાં આવશે અને તેના મતો ચાલુ રહેલા (જે ચૂંટાયા નથી કે બાકાત થયા નથી તેવા) ઉમેદવારોને તબદીલ કરવામાં આવે છે. આ પ્રક્રિયા ત્યાં સુધી ચાલુ રહે છે જ્યાં સુધી ક્વોટા પૂર્ણ થવાથી તમામ બેઠકો ભરાઈ ન જાય અથવા બાકી રહેલા ઉમેદવારો હજુ ભરવાની બાકી રહેતી બેઠકો કરતાં વધુ ન હોય. આ પદ્ધતિ પડેલા મતો પૈકી મહત્તમ મતોનો વાસ્તવિક ઉપયોગ સુનિશ્ચિત કરે છે. આ પદ્ધતિ એક જટિલ પદ્ધતિ રજૂ કરે છે અને જ્યાં મોટી સંખ્યામાં મતદારો અભણ હોય ત્યાં ઉપયોગ માટે મુશ્કેલ છે. ભારત જેવા જટિલ સમાજમાં જ્યાં વિભિન્ન ધાર્મિક, ભાષાકીય કે સાંસ્કૃતિક જૂથો અને મોટી સંખ્યામાં રાજકીય પક્ષો અસ્તિત્વ ધરાવે છે, ધારાસભાઓ અને અન્ય સંસ્થાઓની ચૂંટણીઓમાં એકલ સંક્રમણીય પદ્ધતિના ઉપયોગની ભલામણ કરવામાં આવી હોવા છતાં, આ પદ્ધતિમાં મતદાન અને ગણતરીની રીત કેટલીકવાર તેને જનસમૂહ સંકળાયેલો હોય તેવી ચૂંટણી માટે અયોગ્ય બનાવે છે. જો આ પદ્ધતિ લાગુ કરવામાં આવે તો અન્ય જૂથોથી અલગતાની જે લાગણી પહેલેથી જ મોજૂદ છે તે વધુ વકરી શકે છે કે કેમ તે કોઈ જાણી શકતું નથી. (જુઓ નરેન્દ્ર ચપળગાંવકર દ્વારા લિખિત લો ઓફ ઈલેક્શન્સ, બીજી આવૃત્તિ) હેર પદ્ધતિનો હેતુ મતદારમંડળના પ્રત્યેક વર્ગના અભિપ્રાયને તેની સંખ્યાબળના સીધા પ્રમાણમાં પ્રતિનિધિત્વ પૂરું

પાડવાનો છે. નિયમનો અમલ:

હેર–ક્લાર્ક ચૂંટણી પદ્ધતિ એ પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ પદ્ધતિનો એક પ્રકાર છે જે એકલ સંક્રમણીય મત (એસ.ટી.વી.) પદ્ધતિ તરીકે પણ ઓળખાય છે. આ પદ્ધતિ હેઠળ, મતદારો વ્યક્તિગત ઉમેદવારો માટે પસંદગીઓ દર્શાવીને મતદાન કરે છે. એલ. એમ. પાંડે વિરુદ્ધ પી. સિંહ [સિન્હા, ન્યાયમૂર્તિ] ૭૫૧ ચૂંટાઈ આવવા માટે ઉમેદવારે ક્વોટા જેટલા મતો મેળવવા જરૂરી છે. દરેક મતદાર પાસે એક જ મત હોય છે, જેને દર્શાવેલી પસંદગીઓ અનુસાર એક ઉમેદવારથી બીજા ઉમેદવાર તરફ તબદીલ કરી શકાય છે, જ્યાં સુધી તમામ ખાલી જગ્યાઓ ભરાઈ ન જાય.

એકલ સંક્રમણીય મત કેવી રીતે કાર્ય કરે છે; તે વર્નન બોગડાનોર દ્વારા તેમના "વ્હોટ ઈઝ પ્રપોશનલ રિપ્રેઝન્ટેશન" શીર્ષકવાળા પુસ્તકના પૃષ્ઠ ૮૧ પર નીચે મુજબ સમજાવવામાં આવ્યું છે : બી. (એ) તે પદ્ધતિમાં, મતદારો ૧, ૨, ૩, ૪, ૫ અને તે મુજબ આગળના નંબરોનો ઉપયોગ કરીને પોતાની પસંદગીના ક્રમમાં ઉમેદવારો માટે પસંદગીઓ દર્શાવે છે. જો પાંચ ખાલી જગ્યાઓ હોય, તો મતદારોને પાંચ પસંદગીઓ દર્શાવવા સૂચના આપવામાં આવે છે; જો સાત ખાલી જગ્યાઓ હોય, તો મતદારોને સી. સાત પસંદગીઓ દર્શાવવા સૂચના આપવામાં આવે છે.

(બી) ચૂંટાઈ આવવા માટે, ઉમેદવારે ક્વોટા જેટલા મતો મેળવવા પડે છે. જોકે, તે ક્વોટા વિના પણ ચૂંટાઈ શકે છે. આ ત્યારે બની શકે છે જ્યારે

ગણતરીમાં બાકી રહેલા ઉમેદવારો, કે જેઓ ચૂંટાયા નથી કે બાકાત થયા નથી (ચાલુ ઉમેદવાર), તેમની સંખ્યા ભરવાની બાકી રહેતી ખાલી જગ્યાઓની સંખ્યા જેટલી હોય. ધારો કે બે ખાલી જગ્યાઓ છે. સદર બે ખાલી જગ્યાઓ માટે, ધારો કે પાંચ ઉમેદવારો છે. તેમાંથી એક ઉમેદવાર ચોક્કસ ક્વોટા પ્રાપ્ત કરે છે, તો તે ચૂંટાયેલો ગણાય છે. જોકે, બાકીના ઉમેદવારો ક્વોટા પ્રાપ્ત કરતા નથી. તેથી, બેમાંથી એક ખાલી જગ્યા વણભરાયેલી રહે છે. તે ખાલી જગ્યા માટે, સૌથી ઓછી સંખ્યામાં મતો ધરાવતા ઉમેદવારને બાકાત રાખવામાં આવે છે અને તેના મતો બાકી રહેલી પસંદગીઓ અનુસાર ચાલુ ઉમેદવારોમાં વહેંચવામાં આવે છે. સૌથી ઓછી સંખ્યામાં મતો ધરાવતા આવા બાકાત કરાયેલા ઉમેદવારને "બાકાત ઉમેદવાર" કહેવામાં આવે છે. આવા બાકાત ઉમેદવારોના મતો ચાલુ ઉમેદવારો વચ્ચે વહેંચવામાં આવે છે. જો આ પ્રક્રિયામાં, કોઈપણ ચાલુ ઉમેદવાર ક્વોટા પ્રાપ્ત કરી લે છે, તો તે બાકી રહેલી ખાલી જગ્યા ભરે છે. જોકે, તબદીલ કરાયેલા મતોના ઉમેરા છતાં, જો બાકી રહેલા ચાલુ ઉમેદવારો ક્વોટા પ્રાપ્ત ન કરે, તો ચૂંટણી અધિકારીએ (રિટર્નિંગ ઓફિસરે) ગણતરીમાં ચાલુ ઉમેદવારોની સંખ્યા ભરવાની બાકી રહેતી ખાલી જગ્યા જેટલી ન થાય ત્યાં સુધી બાકાત રાખવાના સિદ્ધાંતો લાગુ કરવાનું ચાલુ રાખવું પડે છે. તેથી, હેર પદ્ધતિ હેઠળ પણ જી., ઉમેદવાર ક્વોટા મેળવ્યા વિના ચૂંટાઈ શકે છે. તે બે સ્તરે કાર્ય કરે છે. જે કિસ્સાઓમાં ઉમેદવાર ક્વોટા કરતાં વધુ મતો મેળવે છે, તેવા કિસ્સાઓમાં સદર પદ્ધતિ ચાલુ ઉમેદવારોની તરફેણમાં વધારાના મતોની તબદીલી કરીને વધારાના મતોનો વ્યય અટકાવે છે. જે કિસ્સાઓમાં ક્વોટા પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી, તે

કિસ્સાઓમાં તે બાકાતના સિદ્ધાંત દ્વારા સૌથી ઓછા મતો ધરાવતા ઉમેદવારોને બાકાત કરે છે અને આવા બાકાત ઉમેદવારોના મતો બાકી રહેલા ચાલુ ઉમેદવારો વચ્ચે વહેંચવામાં આવે છે જેથી પરિણામી સંખ્યા ભરવાની બાકી રહેતી ખાલી જગ્યા જેટલી થાય.

ટૂંકમાં, હેર પદ્ધતિ બે સિદ્ધાંતો પર કાર્ય કરે છે, એટલે કે વધારાના મતોની તબદીલી અને બાકાત કરાયેલા ઉમેદવારોના મતોની તબદીલી. વર્તમાન કેસમાં, આપણે માત્ર એક ખાલી જગ્યા અને ત્રણ ઉમેદવારો સાથે સંબંધ ધરાવીએ છીએ અને તેથી, માત્ર બાકાત કરાયેલા ઉમેદવારોના મતો તબદીલ કરવાનો સિદ્ધાંત જ લાગુ પડે છે. સી. ઉમેદવાર કેવી રીતે ચૂંટાય છે? ઉમેદવાર ત્યારે ચૂંટાય છે જ્યારે તેના/તેણીના કુલ મતોની સંખ્યા ક્વોટા જેટલી અથવા તેનાથી વધુ થાય છે.

ક્વોટા એટલે શું?

ક્વોટા એ મતોની સૌથી ઓછી સંખ્યા છે જે ઉમેદવારને ચૂંટણીમાં વિજય સુનિશ્ચિત કરવા માટે જરૂરી હોય છે.

ક્વોટાની ગણતરી કરવા માટે, માન્ય મતોની સંખ્યાને ચૂંટાવાના હોય તેવા ઉમેદવારોની સંખ્યા કરતાં એક વધુ સંખ્યા વડે ભાગવામાં આવે છે (અને તે પછીની પૂર્ણ સંખ્યા સુધી પૂર્ણાંક કરવામાં આવે છે).

જો પાંચ ઉમેદવારો પ્રત્યેક એક ક્વોટા મેળવે છે (માન્ય મતોના છઠ્ઠા ભાગ કરતાં સહેજ વધુ), તો પછી મતોનો એક ક્વોટા કરતાં ઓછો ભાગ બાકી

રહે છે.

શું ક્વોટાનો નિયમ ફરજિયાત છે?

આ પદ્ધતિ જણાવે છે કે હંમેશા ક્વોટા મેળવવો આવશ્યક નથી.

હાઉસ ઓફ એસેમ્બલીની ચૂંટણીઓમાં, એ સામાન્ય બાબત છે કે વિભાગમાં છેલ્લે ચૂંટાયેલા સભ્ય ક્વોટા મેળવ્યા વિના ચૂંટાય છે. કેટલાક કિસ્સાઓમાં વિભાગમાં છેલ્લે ચૂંટાયેલા બે સભ્યો પૈકી પ્રત્યેક ક્વોટા મેળવ્યા વિના ચૂંટાય છે.

પસંદગીઓની વહેંચણી દરમિયાન, કેટલાક મતો ગણતરીમાંથી "લુપ્ત" થઈ જાય છે. અપૂર્ણાંક સંખ્યાઓને રાઉન્ડ ઓફ કરવાના કારણે થોડી સંખ્યામાં મતો લુપ્ત થાય છે. ગણતરીના અંત તરફ નોંધપાત્ર સંખ્યામાં મતો "વ્યર્થ" થઈ જાય છે, એલ. એમ. પાંડે વિરુદ્ધ પી. સિંહ [સિન્હા, ન્યાયમૂર્તિ] ૭૫૩ કારણ કે ઘણા મતપત્રો કોઈપણ બાકી રહેલા ઉમેદવાર માટેની પસંદગી દર્શાવતા નથી. જ્યાં છેલ્લી બેઠક માટે ગાઢ હરીફાઈ હોય છે, ત્યાં બાકી રહેલા બંને ઉમેદવારો પાસે ક્વોટા કરતાં ઓછા મતો હોવા સામાન્ય બાબત છે. સૌથી ઓછા મતો ધરાવતા ઉમેદવારને બાકાત રાખવામાં આવે છે, અને અન્ય ઉમેદવાર ક્વોટા સુધી પહોંચ્યા વિના જ ચૂંટાઈ જાય છે. ચકાસણી દરમિયાન જેટલા વધુ મતો લુપ્ત થાય છે, તેટલી જ વધુ શક્યતા રહે છે કે તમામ ચૂંટાયેલા સભ્યો ક્વોટા પ્રાપ્ત કરશે નહીં; એક ઓછી સામાન્ય પરિસ્થિતિ ત્યારે બને છે જ્યાં બાકી રહેલા ત્રણ ઉમેદવારો છેલ્લી બે બેઠકો માટે હરીફાઈ કરી રહ્યા હોય. આ કિસ્સામાં, સૌથી

ઓછા મતો ધરાવતા ઉમેદવારને બાકાત રાખવામાં આવે છે, અને અન્ય બે ઉમેદવારો બંનેમાંથી કોઈ પણ ક્વોટા સુધી પહોંચ્યા વિના ચૂંટાઈ જાય છે. તબદીલી મૂલ્યો – મતપત્રો અને મતો અલગ છે.

મતપત્રો એ એવું માધ્યમ છે જેના દ્વારા ઉમેદવારો મતો મેળવે છે. મતપત્રનું મૂળ મૂલ્ય ૧ મત હોય છે, જોકે ચકાસણી દરમિયાન તે બદલાઈ શકે છે.

વધારાના મતોની વહેંચણી કરવા માટે મતપત્રોના છેલ્લા પાર્સલનું નવું (ઘટાડેલું) હસ્તાંતરણ મૂલ્ય હોવું આવશ્યક છે. આ અપૂર્ણાંક હસ્તાંતરણ મૂલ્યની ગણતરી નીચે પ્રમાણે કરવામાં આવે છે: હસ્તાંતરણ મૂલ્ય = વધારાના મતો / છેલ્લા પાર્સલમાંના મતપત્રોની સંખ્યા (ચાર દશાંશ સ્થાન સુધી કાપો); દરેક ગણતરી બાદ, ચાલુ રહેલા દરેક ઉમેદવાર માટે ગણતરી કરાયેલા મતોની કુલ સંખ્યાની પુનઃગણતરી કરવામાં આવે છે. જે કોઈપણ ચાલુ રહેલા ઉમેદવારે ક્વોટા પ્રાપ્ત કરી લીધો હોય, તેમને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવે છે અને તેઓ ચકાસણીમાં આગળ ચાલુ રહેતા નથી.

આગામી ગણતરી: જ્યારે એક કરતાં વધુ ઉમેદવારો વધારાના મતો સાથે ચૂંટાય છે, ત્યારે દરેક વધારાના મતોને અલગ ગણતરી તરીકે ચૂંટણીના ક્રમમાં પુનઃવહેંચવામાં આવે છે.

એકવાર તમામ વધારાના મતોની વહેંચણી થઈ ગયા પછી, સૌથી ઓછા કુલ મતો ધરાવતા ઉમેદવારને બાકાત જાહેર કરવામાં આવે છે, ચકાસણીમાંથી

પાછા ખેંચી લેવામાં આવે છે અને તેમના તમામ મતપત્રો ચાલુ રહેલા ઉમેદવારો વચ્ચે પુનઃવહેંચવામાં આવે છે.

બાકાત કરાયેલા ઉમેદવારો: કોઈ ઉમેદવારને બાકાત રાખવાની પ્રક્રિયા પૂર્ણ થવામાં ઘણી ગણતરીઓ થઈ શકે છે.

જ્યારે કોઈ ઉમેદવારને બાકાત કરવામાં આવે છે, ત્યારે મતપત્રો તે જ ક્રમમાં અને તે જ હસ્તાંતરણ મૂલ્યે પુનઃવહેંચવામાં આવે છે, જે મૂલ્યે તે બાકાત કરાયેલા ઉમેદવાર દ્વારા મેળવવામાં આવ્યા હતા. મતપત્રોના દરેક પાર્સલને નવી ગણતરી તરીકે વહેંચવામાં આવે છે.

દરેક ગણતરી પછી, ચાલુ રહેલા દરેક ઉમેદવારના કુલ મતોની સંખ્યાની પુનઃગણતરી કરવામાં આવે છે. જ્યાં કોઈ ચાલુ રહેલા ઉમેદવાર ક્વોટા સુધી પહોંચી જાય છે, ત્યાં તેમને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવે છે અને આગામી ગણતરી શરૂ થાય તે પહેલાં ચકાસણીમાંથી પાછા ખેંચી લેવામાં આવે છે.

એકવાર બાકાત રાખવાની પ્રક્રિયા પૂર્ણ થઈ જાય પછી, બાકાત રાખવાની પ્રક્રિયા દરમિયાન ચૂંટાયેલા કોઈપણ ઉમેદવાર(રો)ના વધારાના મતોની (ચૂંટણીના ક્રમમાં) વહેંચણી કરો. અન્યથા સૌથી ઓછા કુલ મતો ધરાવતા ચાલુ રહેલા ઉમેદવારને બાકાત કરો.

હેર–ક્લાર્ક ચકાસણી ક્યારે સમાપ્ત થાય છે?

ચૂંટાયેલા ઉમેદવારોના વધારાના મતોની વહેંચણી કરવાની અને સૌથી

ઓછા મતો મેળવનાર ઉમેદવારને બાકાત રાખવાની પ્રક્રિયા તમામ ખાલી જગ્યાઓ ભરાઈ ન જાય ત્યાં સુધી ચાલુ રહે છે.

તાસ્માનિયન હાઉસ ઓફ એસેમ્બલીના કિસ્સામાં, પાંચ ઉમેદવારો ચૂંટાયેલા જાહેર થતાંની સાથે જ આ ચકાસણી સમાપ્ત થાય છે.

પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ: કાઉન્ટી કાઉન્સિલના એલ્ડરમેન અથવા મેયરની ચૂંટણી તે ક્ષેત્રનું નિયમન કરતા કાનૂન પર આધારિત હોય છે. ઉદાહરણ તરીકે લોકલ ગવર્નમેન્ટ (મિસલેનિયસ એન્ડ પ્રિવિયસ એક્ટ, ૧૯૫૩)ની કલમ ૧૪(૧) અને (૨) કાઉન્ટી કાઉન્સિલના એલ્ડરમેન માટેની પ્રક્રિયા આ પ્રમાણે નિર્ધારિત કરે છે:

"મત આપવાનો અધિકાર ધરાવતી દરેક વ્યક્તિ, જે ખાલી જગ્યાઓ ભરવાની હોય તેની સંખ્યાથી વધુ ન હોય તેટલી વ્યક્તિઓની સંખ્યા માટે, પોતે જે વ્યક્તિઓને મત આપે છે તેમના પૂરા નામ, રહેઠાણના સ્થળ અને વર્ણન ધરાવતા મતદાન પત્ર પર સહી કરીને અને સભામાં અધ્યક્ષતા કરી રહેલી વ્યક્તિઓને તે સુપરત કરીને મત આપી શકે છે. એલ્ડરમેનની ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર કરવાની પ્રક્રિયા) \ ૧ એલ. એમ. પાંડે વિ. પી. સિંહ [સિન્હા, જે.] ૭૫૫ લોકલ ગવર્નમેન્ટ (મિસલેનિયસ પ્રોવિઝન્સ) એક્ટ, ૧૯૫૩ની કલમ ૧૪ દ્વારા બદલવામાં આવી હતી, અગાઉ તમામ મતદાન પત્રો સંપૂર્ણપણે વાંચી સંભળાવવા પડતા હતા પરંતુ નવી પ્રક્રિયા નીચે મુજબ છે.

સભાના અધ્યક્ષે દરેક વ્યક્તિને મળેલા મતોની ખાતરી કરવી આવશ્યક છે

અને સભાની કાર્યવાહી નોંધમાં જે વ્યક્તિઓને મત આપવામાં આવ્યા હતા તેમના પૂરા નામ, રહેઠાણ અને વર્ણન તથા જે વ્યક્તિઓ દ્વારા મત આપવામાં આવ્યા હતા તેમના નામોનો સમાવેશ કરવો આવશ્યક છે.

મતોની સમાનતાના કિસ્સામાં, સભામાં અધ્યક્ષતા કરનાર વ્યક્તિ, પછી ભલે તે પ્રથમ તબક્કે મત આપવા માટે હકદાર હોય કે ન હોય, તેનો નિર્ણાયક મત રહેશે. તે એલ્ડરમેન હોવા છતાં પણ, તેમાં ચેરમેનનો સમાવેશ થાય છે.

જેટલી ખાલી જગ્યાઓ ભરવાની હોય તેટલી સંખ્યામાં સૌથી વધુ મતો મેળવનાર વ્યક્તિઓને સભાના અધ્યક્ષ દ્વારા ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવશે." (જુઓ સ્કોફિલ્ડ દ્વારા રચિત લોકલ ગવર્નમેન્ટ ઈલેક્શન્સ, ચોથી આવૃત્તિ) એ નોંધવું રસપ્રદ છે કે કેટલાક અધિકારક્ષેત્રોમાં અમેરિકન અદાલતો દ્વારા પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વના સિદ્ધાંતને સત્તા બહારનો જાહેર કરવામાં આવ્યો છે. ૧૨૩ અમેરિકન લો રિપોર્ટ્સ (૧૯૩૯), પૃષ્ઠ ૨૩૫ પર જણાવવામાં આવ્યું છે કે: "ચૂંટણીઓ, કલમ ૩૫ – પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ–બંધારણીયતા.

સિટી કાઉન્સિલના નવ સભ્યોને ચૂંટવા માટે પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વની પદ્ધતિ (હેર પદ્ધતિ તરીકે જાણીતી) સ્થાપિત કરવા માટેના પ્રસ્તાવિત કાયદાની જોગવાઈઓ, જે વાસ્તવમાં મતદારને માત્ર એક જ કાઉન્સિલમેન માટે માત્ર એક જ અસરકારક મત આપવાની છૂટ આપે છે, તે તમામ કાયદેસર રીતે સંગઠિત નગર, વોર્ડ અથવા જિલ્લા સભાઓમાં તમામ સિવિલ અધિકારીઓની ચૂંટણીમાં અને તમામ પ્રશ્નો પર મત આપવાના તેમાં નિર્દિષ્ટ યોગ્યતાની શરતો હેઠળના

નાગરિકોના અધિકારની બાંહેધરી આપતી બંધારણીય જોગવાઈઓથી વિપરીત છે."

ઉક્ત પુસ્તકના પૃષ્ઠ ૨૫૨ પર, ટીકા રૂપે જણાવવામાં આવ્યું છે કે:

. "પ્રસ્તાવના: આ ટીકા ૧૧૦ એ.એલ.આર. ૧૫૨૧ માં આપેલી ટીકાની પૂર્તિ કરે છે. હેર પદ્ધતિની કાર્યપ્રણાલી, જે વર્તમાન સમય સુધી આ દેશની સર્વોચ્ચ અદાલતો સમક્ષ આવેલી પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વની એકમાત્ર પદ્ધતિ હોવાનું જણાય છે, તેની રૂપરેખા ૧૧૦ એ.એલ.આર. ના પૃષ્ઠ ૧૫૨૧ અને ૧૫૨૨ પરની મૂળ ટીકામાં આપવામાં આવી છે, અને આ પદ્ધતિઓની વિગતોમાં રસ ધરાવતા વાચકોને ટાંકેલા પૃષ્ઠો જોવાનો સંદર્ભ આપવામાં આવે છે. બંધારણીયતા–પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ.

(૧૧૦ એ.એલ.આર. ૧૫૨૨ ની ટીકાની પૂર્તિ કરતા) ઓપિનિયન ટુ ધ ગવર્નર (આર. આઈ.) (આ સાથે અહેવાલ થયેલ) પૂર્વે, ૨૩૫ ના નિર્ણયો પહેલાં, ચૂંટણીઓમાં પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વની જોગવાઈ કરતા કાયદાઓની બંધારણીયતાના પ્રશ્ન પર અદાલતો દેખીતી રીતે સમાન રીતે વિભાજિત હતી. જેમ જોવામાં આવશે તેમ, તે કેસમાં રહોડ આઇલેન્ડની સુપ્રિમ કોર્ટે કાયદાની માન્યતાને સમર્થન આપતા ન્યૂયોર્કના નિર્ણયને અલગ તારવ્યો હતો અને એવો મત લીધો હતો કે પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વની હેર પદ્ધતિ, જેને ધારાસભા પ્રોવિડન્સ શહેરના ચાર્ટરના સુધારામાં સમાવિષ્ટ કરવા માંગતી હતી, તે રાજ્યના બંધારણની એવી કલમનું ઉલ્લંઘન કરતી હતી જેમાં જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી

કે અમુક રહેઠાણની લાયકાતો ધરાવતા નાગરિકોને "તમામ કાયદેસર રીતે રચાયેલી ટાઉન, વોર્ડ અથવા જિલ્લા સભાઓમાં તમામ સિવિલ અધિકારીઓની ચૂંટણીમાં અને તમામ પ્રશ્નો પર મત આપવાનો અધિકાર રહેશે."

'જહોન્સન વિરુદ્ધ ન્યૂયોર્ક (૧૯૩૭) ૨૭૪ એન. વાય. માં ન્યૂયોર્ક કોર્ટ ઓફ અપીલ્સ દ્વારા લેવાયેલ વલણ, ૪૧૧, ૯ એન. ઈ. (૨ડી) ૩૦, ૧૧૦ એ.એલ.આર. ૧૫૦૨, જે કેસ સાથે મૂળ ટીકા જોડવામાં આવી છે, કે ચૂંટણી સંબંધિત ન્યૂયોર્કના બંધારણની જોગવાઈઓમાં એવું કંઈ નથી જે મ્યુનિસિપલ અધિકારીઓને ચૂંટવાની પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ પદ્ધતિને અમાન્ય ઠેરવે, તે વલણ જહોન્સન વિરુદ્ધ એટકિન, (૧૯૩૮) ૨૭૯ એન. વાય. ૧, ૧૭ એન. ઈ. (૨ડી) ૪૦૧ માં, સ્કેનેક્ટેડી શહેરના ચાર્ટરમાં પ્રસ્તાવિત ફેરફારના સંદર્ભમાં પુનઃપુષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું જેણે તે નગરપાલિકામાં પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ પદ્ધતિ દાખલ કરી હતી. 'જોકે, આ કેસમાં પ્રાથમિક વિવાદ ઓપ્શનલ સિટી ગવર્નમેન્ટ લો હેઠળ ઓફર કરાયેલ સરકારની યોજના અપનાવી ચૂકેલી નગરપાલિકાની, બંધારણના હોમ રૂલ સુધારા હેઠળ અપનાવાયેલા સ્થાનિક કાયદા દ્વારા અથવા સિટી હોમ રૂલ લો હેઠળ લેવાયેલા યોગ્ય પગલાં દ્વારા આવી યોજના અપનાવ્યા પછી ચોક્કસ સમયની અંદર તેના ચાર્ટરમાં સુધારો કરવાની સત્તાની આસપાસ કેન્દ્રિત હતો... પ એલ. એમ. પાંડે વિ. પી. સિંહ [સિન્હા, જે.] ૭૫૭ અમેરિકન જ્યુરિસપ્રુડન્સ ૨ડી ની કલમ ૨૭૩ માં જણાવવામાં આવ્યું છે કે: ""પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ" અભિવ્યક્તિ એક સામાન્ય શબ્દ છે અને તે મતદાનની વિવિધ પદ્ધતિઓને લાગુ પડે છે, જે આવશ્યક બાબતોમાં પરસ્પર

સમાન હોવા છતાં, વિગતોમાં નોંધપાત્ર રીતે ભિન્ન છે. એક પદ્ધતિ, જે સામાન્ય રીતે એકલ સંક્રમણીય મત અથવા "હેર પદ્ધતિ" તરીકે ઓળખાય છે, તે સામાન્ય રીતે કોઈ વિધાન મંડળ કે સંસ્થાની ચૂંટણી માટે લાગુ કરવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિ હેઠળ ઉમેદવારો પડેલા મતોની બહુમતી કે બહુલતા મેળવીને ચૂંટાતા નથી, પરંતુ નિર્ધારિત સંખ્યાના મતોનો ક્વોટા અથવા સમગ્ર મતોનું ચોક્કસ પ્રમાણ મેળવીને ચૂંટાય છે, જેમાં મતદારોને બીજી, ત્રીજી કે વધારાની પસંદગીઓ દર્શાવવાની છૂટ આપવામાં આવે છે. જેથી મતદારનો મત વ્યર્થ ન જાય, જો જે ઉમેદવાર માટે તેણે પોતાની પ્રથમ પસંદગી દર્શાવી હોય તેને તેના મતની જરૂર ન હોય, તો જે ઉમેદવારોના ક્વોટા પૂર્ણ થયા નથી તેમની વચ્ચે દર્શાવેલી બીજી પસંદગીઓ અનુસાર વધારાના મતોની વહેંચણી કરવામાં આવે છે. જો આ પ્રક્રિયા દ્વારા પૂરતા ઉમેદવારો ચૂંટાઈ ન આવે, તો સૌથી ઓછી પ્રથમ પસંદગી મેળવનાર ઉમેદવારને બાકાત કરવામાં આવે છે અને તેના મતોની વહેંચણી તે જ રીતે કરવામાં આવે છે. બાકાત કરવાની આ પ્રક્રિયા ત્યાં સુધી ચાલુ રહે છે જ્યાં સુધી પૂરતા ઉમેદવારો તેમના ક્વોટા પૂર્ણ ન કરી લે અથવા જ્યાં સુધી ક્રમિક બાકાતી પછી ખાલી જગ્યાઓ ભરવા માટે પૂરતા ઉમેદવારો જ બાકી ન રહે. મતદાનની આ પદ્ધતિને કેટલાક અધિકારક્ષેત્રોમાં બંધારણીય વાંધાઓ સામે માન્ય રાખવામાં આવી છે. પરંતુ અન્ય કેટલાકમાં તેને મતાધિકાર સંબંધિત બંધારણીય જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાનું ઠેરવવામાં આવ્યું છે. ઉદાહરણ તરીકે, એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે કે આવા કેટલાક અધિકારીઓની ચૂંટણીમાં એક અધિકારી માટે માત્ર એક જ અસરકારક મત આપવાની છૂટ આપીને, પ્રમાણસર

પ્રતિનિધિત્વ એ તમામ કાયદેસર રીતે રચાયેલ નગર, વોર્ડ કે જિલ્લા સભાઓમાં તમામ સિવિલ અધિકારીઓની ચૂંટણીમાં અને તમામ પ્રશ્નો પર મત આપવાના યોગ્ય નાગરિકોના અધિકારની બાંહેધરી આપતી બંધારણીય જોગવાઈઓથી વિપરીત છે. અદાલતોએ આ પદ્ધતિનું અર્થઘટન કેવી રીતે કરવું જોઈએ:

જોકે પ્રસ્તુત કેસમાં પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વની હેર પદ્ધતિ લાગુ કરવામાં આવી છે, પરંતુ કોર્ટે ધ્યાનમાં રાખવું પડશે કે માત્ર એક જ ઉમેદવાર ચૂંટાવો જરૂરી છે, ત્યારબાદ જ જિલ્લા પંચાયતની રચના થઈ શકશે. બંધારણ અને કાયદાની યોજના એવી નથી કે સરખા મતો મેળવનાર વ્યક્તિઓના કિસ્સામાં ફરીથી ચૂંટણી યોજવામાં આવે, જેનું પરિણામ પણ આવું જ આવી શકે છે. અનુભવ દર્શાવે છે કે વારંવાર ચૂંટણીઓ યોજ્યા પછી પણ બે ઉમેદવારોને સરખા મતો મળવાની આ જ સમસ્યા ઊભી થઈ શકે છે, જેના પરિણામે જિલ્લા પંચાયતની રચના કરવી એ એક મુશ્કેલ કાર્ય બની જશે. અધ્યક્ષને ચૂંટવાની કાર્યપદ્ધતિ એ એક નાજુક કાર્ય છે.

નિયમોમાં કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓ વિવિધ તબક્કે વિવિધ પદ્ધતિઓ અપનાવવાની જોગવાઈ કરે છે. એક તબક્કે ક્વોટા મેળવવો જરૂરી હોઈ શકે છે પરંતુ તે પછીના તબક્કે એટલો જરૂરી ન પણ હોઈ શકે, જેનો ઉલ્લેખ અમે થોડા સમય પછી કરીશું. અર્થઘટનના સિદ્ધાંતો:

હવે એ સુસ્થાપિત છે કે અધિનિયમના હેતુને અમલી બનાવવો જ જોઈએ. અધિનિયમનો ઉદ્દેશ્ય અધ્યક્ષની ચૂંટણી કરવાનો હોવાથી, નિયમોનું અર્થઘટન

એવી રીતે થવું જોઈએ કે જેથી તે હેતુ નિષ્ફળ ન જાય. નિયમોના એવા અર્થઘટનને વળગી રહેવું જોઈએ જે ઉમેદવારોમાંથી કોઈ એકની ચૂંટણી તરફ દોરી જાય અને તે હેતુ માટે, જો જરૂરી હોય તો, હેતુલક્ષી અર્થઘટનના સિદ્ધાંતનો આશરો લઈ શકાય છે.

એ સુવિદિત છે કે અર્થઘટનના હેતુ માટે કાયદાને તેની સંપૂર્ણતામાં વાંચવો જોઈએ અને કાનૂની યોજનાને અમલમાં લાવવા માટે તમામ પ્રયાસો કરવા જોઈએ. [જુઓ ગુજરાત હાઈકોર્ટ અને અન્ય વિરુદ્ધ ગુજરાત કિસાન મજદૂર પંચાયત અને અન્ય, જેટી [૨૦૦૩] ૩ એસસી ૫૦, ઈન્ડિયન હેન્ડીક્રાફ્ટ્સ એમ્પોરિયમ અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય, [૨૦૦૩] ૭ એસસીસી ૫૮૯, અમીર ટ્રેડિંગ કોર્પોરેશન લિ. વિરુદ્ધ શાપૂરજી ડેટા પ્રોસેસિંગ લિ., જેટી (૨૦૦૩) ૯ એસસી ૧૦૯ = (૨૦૦૩) ૯ સ્કેલ ૭૧૩, અશોક લેલેન્ડ વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય, [૨૦૦૪] ૧ સ્કેલ ૨૨૪, પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ સુજીત કુમાર રાણા, (૨૦૦૪) ૧ સ્કેલ ૬૪૧, દીપલ ગિરીશભાઈ સોની અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનાઈટેડ ઈન્ડિયા ઈન્સ્યોરન્સ કું. લિ. બરોડા, (૨૦૦૪) ૩ સ્કેલ ૫૪૬ અને સેક્રેટરી, ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ એક્સાઇઝ એન્ડ કોમર્શિયલ ટેક્સિસ અને અન્ય વિરુદ્ધ સન બ્રાઇટ માર્કેટિંગ (પ્રા.) લિ., છત્તીસગઢ અને અન્ય, [૨૦૦૪] ૩ એસસીસી ૧૮૫.] હેતુલક્ષી અર્થઘટનના સિદ્ધાંતો લાગુ કરીને કાયદામાં રહેલા અંતર્ગત ઉદ્દેશ્યને અમલી બનાવવો જરૂરી છે.

ફ્રાન્સિસ બેનિયને તેમના ગ્રંથ "સ્ટેચ્યુટરી ઇન્ટરપ્રિટેશન" ના પૃષ્ઠ ૮૧૦ પર હેતુલક્ષી અર્થઘટનનું નીચે પ્રમાણે વર્ણન કર્યું છે: – "કાયદાનું હેતુલક્ષી અર્થઘટન એવું છે જે નીચે મુજબ કરીને કાયદાકીય હેતુને અમલી બનાવે છે – ૪

(ક) જ્યાં શાબ્દિક અર્થ કાયદાકીય હેતુને અનુરૂપ હોય ત્યાં કાયદાના શાબ્દિક અર્થને અનુસરીને (આ સંહિતામાં તેને હેતુલક્ષી–અને–શાબ્દિક અર્થઘટન કહેવામાં આવે છે), અથવા " ... એલ. એમ. પાંડે વિ. પી. સિંહ [સિન્હા, જે.] ૭૫૯ (ખ) જ્યાં શાબ્દિક અર્થ કાયદાકીય હેતુને અનુરૂપ ન હોય ત્યાં વિસ્તૃત અર્થ લાગુ કરીને (સંહિતામાં તેને હેતુલક્ષી–અને–વિસ્તૃત અર્થઘટન કહેવામાં આવે છે)."

જિલ્લા પંચાયતમાં ચૂંટણી યોજવી ફરજિયાત છે. ચૂંટણી લડવાનો અધિકાર જોકે કાયદામાંથી ઉદ્ભવે છે અને તેના દ્વારા જ નિયંત્રિત થાય છે, છતાં કાનૂની જોગવાઈઓનું કડક અર્થઘટન જરૂરી છે તેવી દલીલ કરવી યોગ્ય ગણાશે નહીં.

નિયમોની જોગવાઈઓ અને તેમાં નિર્ધારિત પ્રક્રિયાઓ માટે શાબ્દિક અર્થઘટનનો સિદ્ધાંત એક કરતાં વધુ કારણોસર લાગુ કરી શકાય નહીં; કાયદાનું અર્થઘટન કાયદાકીય આશયને ધ્યાનમાં રાખીને થવું જોઈએ. તે અર્થપૂર્ણ હોવું આવશ્યક છે. જે અર્થઘટન સ્પષ્ટ વાહિયાતતા તરફ દોરી જાય, તેને કાયદાકીય આશયના હેતુ અને અર્થને પરિપૂર્ણ કરતા અર્થઘટન કરતાં પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ નહીં.

બે ઉમેદવારો વચ્ચે સરખા મતો (ટાઈ) ક્યારે થઈ શકે જે મડાગાંઠ તરફ દોરી જાય, તે પ્રશ્ન ચોક્કસ કેસમાં પ્રવર્તતી વાસ્તવિક પરિસ્થિતિના આધારે નક્કી થવો જોઈએ. જો અર્થઘટનની પ્રક્રિયા દ્વારા આવા પરિણામો ટાળી શકાતા હોય, તો કાયદાના અર્થઘટનના અન્ય કોઈપણ સિદ્ધાંતના ઉપયોગ કરતાં તેને જ પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ.

એ બાબત પણ ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે મતદારના મતો વ્યર્થ જવા જોઈએ નહીં. જો નિયમનું કડક અર્થઘટન કરવામાં આવે તો સરખા મતો (ટાઈ) થવાની સંભાવના ખૂબ જ વધી જશે. કાયદાના યોગ્ય અર્થઘટન માટે અદાલતોએ સામાજિક પરિવેશને પણ ધ્યાનમાં લેવો આવશ્યક છે. અદાલતો એ બાબતની અવગણના કરી શકે નહીં કે આપણી ચૂંટણી પ્રણાલીમાં સ્થાનિક, જ્ઞાતિગત અને રાજકીય લગાવ મુખ્ય ભૂમિકા ભજવે છે.

વધુમાં, ગેરવાજબી પરિણામ અથવા અનિશ્ચિતતા પેદા કરતું પરિણામ ટાળવું જ જોઈએ.

મહાદેવ ઓઇલ મિલ્સ અને અન્ય વિરુદ્ધ સબ–ડિવિઝનલ મેજિસ્ટ્રેટ અરરિયા અને અન્ય, એ.આઇ.આર. (૧૯૭૮) પટના ૮૬ માં, એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે:

"પાર્કે બી. દ્વારા તેને આ રીતે જણાવવામાં આવ્યું હતું: "કાયદાના અર્થઘટનમાં, વપરાયેલા શબ્દોના સામાન્ય અર્થ અને વ્યાકરણિક રચનાને વળગી રહેવું એ ખૂબ જ ઉપયોગી નિયમ છે, સિવાય કે તે ખુદ કાયદામાંથી

મેળવી શકાય તેવા ધારાસભાના આશયથી વિપરિત હોય, અથવા કોઈ સ્પષ્ટ વિસંગતતા કે વિરોધાભાસ તરફ દોરી જતું હોય, જે કિસ્સામાં આવી અસુવિધા ટાળવા માટે જ ભાષામાં ફેરફાર અથવા સુધારો કરી શકાય, પરંતુ તેનાથી વિશેષ કંઈ નહીં." 'જો,' બ્રેટ એલ. જે. એ જણાવ્યું હતું કે, 'કાયદાને તેના સામાન્ય અર્થમાં વાંચવાથી ઊભી થતી અસુવિધા માત્ર મોટી જ નહીં, પરંતુ જેને હું વાહિયાત અસુવિધા કહી શકું તેવી હોય, જ્યારે કે જો તમે તેને એવી રીતે વાંચો કે જેના માટે તે સક્ષમ હોય જોકે તે તેનો સામાન્ય અર્થ ન હોય, અને જેથી કોઈ અસુવિધા જ ન રહેતી હોય, તો તમારે તેને તેના સામાન્ય વ્યાકરણિક અર્થ મુજબ ન વાંચવું જોઈએ તે માટેનું તે વ્યાજબી કારણ બનશે.'"

જોગવાઈઓને વધુ અસરકારક અને વ્યવહારુ બનાવે તેવું અર્થઘટન પણ અપનાવવું જોઈએ અને વપરાયેલી ભાષા સાથે વધુ પડતી છેડછાડ કર્યા વિના તે કરવું શક્ય છે કે કેમ તે જોવું જોઈએ; કલમના દરેક ખંડનું અર્થઘટન સંદર્ભ અને તેના અન્ય ખંડોના સંદર્ભમાં કરવું જોઈએ જેથી કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈ પર કરવામાં આવેલું અર્થઘટન સમગ્ર કાયદાને સુસંગત કાનૂન બનાવે.

જો કોઈ ચોક્કસ ખંડનું શાબ્દિક અર્થઘટન સ્પષ્ટ વાહિયાતતા અથવા વિસંગત પરિણામો તરફ દોરી જતું હોય કે જે ધારાસભાનો આશય ક્યારેય ન હોઈ શકે, તો આ બાબત વિશેષરૂપે લાગુ પડશે. "અવાજબી પરિણામ લાવવાનો આશય", ડેન્કવર્ટ્સ, એલ. જે. એ આર્ટેમિઓ વિરુદ્ધ પ્રોકોપિઓ, (૧૯૬૬) ૧ ક્યુ.બી. ૮૭૮ માં જણાવ્યું હતું કે, "જો અન્ય કોઈ અર્થઘટન ઉપલબ્ધ હોય તો

કાયદા પર આરોપિત કરવો જોઈએ નહીં". જ્યાં શબ્દોને શાબ્દિક રીતે લાગુ કરવાથી "કાયદાના સ્પષ્ટ આશયને નિષ્ફળ બનાવે અને સંપૂર્ણપણે ગેરવાજબી પરિણામ લાવે": ત્યાં આપણે "શબ્દો સાથે થોડી છેડછાડ કરવી જોઈએ" અને તે દ્વારા તે સ્પષ્ટ આશય પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ તથા તર્કસંગત અર્થઘટન ઉપજાવવું જોઈએ.

. ·આપણે કેવી રીતે અર્થઘટન કરવું જોઈએ? અમુક શરતો નિર્ધારિત કરવા માટે ઘડવામાં આવેલી ચૂંટણી પ્રક્રિયા સંબંધી જોગવાઈનું અર્થઘટન કરવા માટે તેની પૃષ્ઠભૂમિને ધ્યાને રાખીને સિદ્ધાંતોનું અર્થઘટન કરવું જરૂરી બને છે.

જ્યારે મોટી સંખ્યામાં હોદ્દાઓ ભરવાના હોય ત્યારે હેર સિદ્ધાંત લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો. સદરહુ સિદ્ધાંતની પ્રયોજ્યતા અંગે ઉપલબ્ધ સત્તાવાર ચુકાદાઓ, જે પૈકીના કેટલાક અગાઉ ધ્યાને લેવામાં આવ્યા છે, તે એવું સૂચવતા નથી કે જ્યાં મતદારોની સંખ્યા મર્યાદિત હોય અને માત્ર એક જ હોદ્દો ભરવાનો હોય તેવા કિસ્સામાં સદરહુ સિદ્ધાંતો લાગુ કરવામાં આવે છે. એવું પણ જણાય છે કે વિવિધ દેશોની ધારાસભાઓએ ચૂંટણી યોજવા માટે જુદી જુદી કાર્યપદ્ધતિઓ નિર્ધારિત કરી હતી, જે અનિવાર્યપણે મતદાર મંડળની જરૂરિયાત પર આધારિત રહેશે. કોર્ટ એ હકીકતને પણ અવગણી શકે નહીં કે, અશિક્ષિત જનસમૂહનો સમાવેશ થતો હોય તેવી ચૂંટણીઓમાં સદરહુ પ્રક્રિયાની યોગ્યતા અંગે પ્રશ્નો ઉઠાવવામાં આવ્યા છે. એલ. એમ. માં પાંડે વિરુદ્ધ પી. સિંહ [સિન્હા, જે.] ૭૬૧ કેટલાક અધિકારક્ષેત્રોમાં, નોંધ્યા મુજબ, હેર સિદ્ધાંતને ગેરબંધારણીય પણ

જાહેર કરવામાં આવ્યો છે. ચાલુ રહેલા ઉમેદવારનો અર્થ કોઈ પણ આપેલ સમયે ન તો ચૂંટાયેલા અને ન તો મતદાનમાંથી બાકાત કરાયેલા ઉમેદવાર તરીકે કરવામાં આવ્યો છે. અમારા અભિપ્રાય મુજબ, "કોઈ પણ આપેલ સમયે" શબ્દપ્રયોગનો અર્થ સમયના તમામ બિંદુઓએ એવો થવો જોઈએ, જેનો અર્થ બદલામાં એવો થશે કે પરિણામો જાહેર કરી શકાય તે સમય સુધી. ખંડ (૩), અલબત્ત, લઘુત્તમ ક્વોટાની જોગવાઈ કરે છે પરંતુ તેની પ્રયોજ્યતાને ચૂંટણીના તમામ તબક્કાઓ સુધી લંબાવવી જોઈએ નહીં. ખંડ (૪) એ રીતે ક્વોટાનો ઉલ્લેખ કરતો નથી. તે બીજા ઉમેદવાર કરતાં પ્રથમ પસંદગીના વધુ મતો મેળવનાર ઉમેદવારને વિજેતા જાહેર કરવાની વાત કરે છે અને જો બંને ઉમેદવારોને પ્રથમ પસંદગીના સમાન મતો મળે, તો જેના પર ચિઠ્ઠી આવે તે એક ઉમેદવારને બાકાત કરવાનો રહે છે અને બીજા ઉમેદવારને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવા જરૂરી બને છે.

ખંડ (૫) દ્વારા બે અલગ અલગ પરિસ્થિતિઓનું ધ્યાન રાખવામાં આવ્યું છે:

(૧) જો પ્રથમ અથવા ત્યારબાદના કોઈ પણ રાઉન્ડના અંતે, જમા થયેલા મતોની કુલ સંખ્યા ક્વોટા જેટલી અથવા તેનાથી વધુ હોય; અને

(૨) જ્યારે માત્ર એક જ ચાલુ ઉમેદવાર હોય ત્યારે તે ઉમેદવારને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવે છે.

તે સંયોજક નથી પરંતુ વિભાજક છે. તેથી, એવો ચાલુ ઉમેદવાર પણ

ચૂંટાઈ શકે છે કે જેના નામે ક્વોટા જેટલા કે તેથી વધુ મતો જમા ન થયા હોય. ખંડ (૬) માં બાકાત કરવાની પ્રક્રિયા કેવી રીતે થઈ શકે તે અંગેનું સૂત્ર પૂરું પાડવામાં આવ્યું છે. 'અને' શબ્દપ્રયોગનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોવા છતાં, ખંડ (૬) ના પેટા–ખંડ (એ), (બી) અને (સી) વિભાજક છે. ખંડ (૬) ફરીથી વિવિધ સૂત્રોના ઉપયોગ દ્વારા બાકાત કરવાની જોગવાઈ કરે છે, જે નીચે આપેલા તે પછીના ફકરા પરથી સ્પષ્ટ થશે જે આ મુજબ છે:

"ઉપરોક્ત ખંડ (એ) હેઠળ જ્યારે કોઈ ઉમેદવારને બાકાત કરવાનો હોય, અને બે કે તેથી વધુ ઉમેદવારોના નામે સમાન સંખ્યામાં મતો જમા થયા હોય અને તેઓ મતદાનમાં સૌથી નીચા ક્રમે હોય, ત્યારે તે ઉમેદવારને બાકાત કરવો કે જેણે પ્રથમ પસંદગીના સૌથી ઓછા મતો મેળવ્યા હોય, અને જો બે કે તેથી વધુ ઉમેદવારોના કિસ્સામાં તે સંખ્યા પણ સમાન હોય, તો તે પૈકી કોને બાકાત કરવો તે ચિઠ્ઠી ઉપાડીને નક્કી કરવું."

ખંડ ૬ નો પેટા–ખંડ (એ) ક્વોટાનો ઉલ્લેખ કરતો નથી. આમ, જ્યારે એવા કોઈ ઉમેદવારને બાકાત કરવાનો હોય કે જેના નામે તે તબક્કા સુધી સૌથી ઓછા મતો જમા થયા હોય, અને બે કે તેથી વધુ ઉમેદવારોના નામે સમાન સંખ્યામાં મતો જમા થયા હોય તેમજ તેઓ મતદાનમાં સૌથી નીચા ક્રમે હોય, ત્યારે તે ઉમેદવારો પૈકીના એક ઉમેદવારને બાકાત કરવો પડે કે જેણે પ્રથમ પસંદગીના સૌથી ઓછા મતો મેળવ્યા હોય. માત્ર ત્યારે જ કે જ્યારે બંને ઉમેદવારો દ્વારા મેળવવામાં આવેલા પ્રથમ પસંદગીના મતો સમાન હોય, ત્યારે

અને ત્યારે જ બાકાત કરવાના હેતુ માટે ચિઠ્ઠી ઉપાડીને નિર્ણય કરવાનો રહે છે.

નિયમો સાથે જોડાયેલું દ્રષ્ટાંત આવી પરિસ્થિતિની કલ્પના કરતું નથી. દ્રષ્ટાંતો જોકે સુસંગત હોય છે અને કલમોના લખાણના અર્થઘટનમાં તેનું અમુક મૂલ્ય હોય છે, પરંતુ તેઓ કાયદાની ભાષામાં ફેરફાર કરવાની અસર ધરાવી શકતા નથી અને તેઓ કાયદાના વ્યાપને ન તો ઘટાડી શકે છે કે ન તો વિસ્તારી શકે છે.

શંભુ નાથ મેહરા વિરુદ્ધ અજમેર રાજ્ય, એ.આઇ.આર. (૧૯૫૬) એસ.સી. ૪૦૪ માં, કાયદો નીચે મુજબના શબ્દોમાં જણાવવામાં આવ્યો છે:

"૧૩. અમે સ્વીકારીએ છીએ કે કોઈ દ્રષ્ટાંત જે કલમનું તે દ્રષ્ટાંત છે તેની સંપૂર્ણ વિગતોને પૂર્ણપણે સમાવી લેતું નથી, પરંતુ તે જ રીતે તે તેના વ્યાપને ન તો ઘટાડી શકે છે કે ન તો વિસ્તારી શકે છે; અને જો અમુક હકીકતોનું જ્ઞાન આરોપીની જેમ જ ફરિયાદપક્ષને પણ ઉપલબ્ધ હોય, જો તે યોગ્ય કાળજી રાખવાનું પસંદ કરે, તો તે હકીકતો ખાસ કરીને આરોપીના જ્ઞાનમાં હોવાનું કહી શકાય નહીં. આ એક એવી કલમ છે જેને સામાન્ય બુદ્ધિપૂર્વકની રીતે વિચારવી જોઈએ; અને અમુક હકીકતો શોધવામાં અને સાબિત કરવામાં સંકળાયેલા શ્રમની અપ્રમાણસરતા તથા સુવિધાનું સંતુલન, જેને દાવ પર રહેલા મુદ્દાની નજીવીતા અને આરોપી જેટલી સરળતાથી તેને સાબિત કરી શકતો હોય તેની સામે સંતુલિત કરવામાં આવે છે, તે તમામ એવી બાબતો છે જેને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ. ખૂબ જ અપવાદરૂપ વર્ગના કેસોને બાદ કરતાં, પુરાવાનો બોજો ફરિયાદપક્ષ પર રહે છે

અને તે ક્યારેય બદલાતો નથી તેવા કાયદાના સુસ્થાપિત નિયમને નબળો પાડવા માટે આ કલમનો ઉપયોગ કરી શકાય નહીં." અમારા અભિપ્રાય મુજબ, જો નિયમોને ઉપરોક્ત અર્થ આપવામાં આવે તો તે અધિનિયમના હેતુને સિદ્ધ કરશે અને આમ, બંધારણીય અને વૈધાનિક યોજનાને પરિપૂર્ણ કરશે. આખરે, જે પરિણામ માટે ચૂંટણી યોજવામાં આવે છે, તે પરિણામ પ્રાપ્ત થવું જ જોઈએ. · · નિયમનો અમલ:

·એચ · માં. પૂના યુનિવર્સિટી (ઉપર્યુક્ત) માં આ કોર્ટની ૩– ન્યાયાધીશોની પીઠે ઠેરવ્યું હતું: એલ. એમ. પાંડે વિરુદ્ધ પી. સિંહ [સિન્હા, જે.] ૭૬૩ "૧૧. મતપત્રક દ્વારા એકલ સંક્રમણીય મત પદ્ધતિથી પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ દ્વારા ચૂંટણીને અંગ્રેજ રાજકીય સુધારક થોમસ હેરના નામ પરથી ઘણીવાર પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વની હેર પદ્ધતિ તરીકે વર્ણવવામાં આવે છે. ચૂંટણીની આ પદ્ધતિ નીચે મુજબના સૂત્ર દ્વારા નિર્ધારિત ક્વોટા પર આધારિત છે. પડેલા કુલ મતોને ભરવાની થતી બેઠકોની સંખ્યા વત્તા એક વડે ભાગવામાં આવે છે, અને તે ભાગફળમાં એક ઉમેરવામાં આવે છે. જો ૧,૦૦,૦૦૦ મતો પડ્યા હોય અને ૪ બેઠકો ભરવાની હોય, તો ૨૦,૦૦૦ નું ભાગફળ મેળવવા માટે ૫ વડે ભાગો, પછી ૨૦,૦૦૧ મેળવવા માટે તેમાં ૧ ઉમેરો, જે ક્વોટા છે. પ્રથમ પસંદગીના મતોનો ક્વોટા મેળવનાર ઉમેદવાર ચૂંટાઈ આવે છે. આ પદ્ધતિ હેઠળ મતદારો ઉમેદવારોની સંખ્યા અનુસાર પ્રથમ, દ્વિતીય, તૃતીય અથવા વધારાની પસંદગીઓ દર્શાવે છે. કોઈ મતદાર પોતાનો મત વ્યર્થ ગુમાવતો નથી. જે ઉમેદવાર માટે તેણે પોતાની પસંદગી દર્શાવી હોય તેને જો તેના મતની જરૂર ન

હોય, તો જે ઉમેદવારોના ક્વોટા ભરાયા ન હોય તેવા ઉમેદવારો વચ્ચે દર્શાવેલી દ્વિતીય પસંદગીઓ અનુસાર વધારાના મતોની વહેંચણી કરવામાં આવે છે. જો આ પ્રક્રિયા દ્વારા પૂરતી સંખ્યામાં ઉમેદવારો ચૂંટાઈ ન આવે, તો સૌથી ઓછી પસંદગી ધરાવતા ઉમેદવારને બાકાત કરવામાં આવે છે અને તેના મતો તે જ રીતે વહેંચવામાં આવે છે. બાકાત રાખવાની અથવા દૂર કરવાની આ પ્રક્રિયા જ્યાં સુધી પૂરતા ઉમેદવારો તેમના ક્વોટા પૂર્ણ ન કરી લે અથવા જ્યાં સુધી ક્રમિક બાકાતી પછી ખાલી જગ્યાઓ ભરવા માટે પૂરતા ઉમેદવારો સિવાય અન્ય કોઈ ઉમેદવાર બાકી ન રહે ત્યાં સુધી ચાલુ રહે છે."

(ભાર આપવા માટે લીટી અમે દોરી છે) આ પદ્ધતિ હેઠળ, મતદારોએ ઉમેદવારોની સંખ્યા અનુસાર પ્રથમ, દ્વિતીય, તૃતીય અથવા વધારાની પસંદગીઓ દર્શાવવી જરૂરી છે. જો જે ઉમેદવાર માટે મતદારે પોતાની પસંદગી દર્શાવી હોય તેને તેના મતની જરૂર ન હોય, તો વધારાના મતોની દ્વિતીય પસંદગી મુજબ વહેંચણી કરવામાં આવે છે. માત્ર ત્યારે જ કે જ્યારે આ પ્રક્રિયા દ્વારા પૂરતા ઉમેદવારો ચૂંટાઈ ન આવે, સૌથી ઓછી પસંદગી ધરાવતા ઉમેદવારને બાકાત કરવામાં આવે છે અને તેના મતો આગળના રાઉન્ડ માટે તે જ રીતે વહેંચવામાં આવે છે.

પૂના યુનિવર્સિટી (ઉપર્યુક્ત) જણાવે છે કે બાકાત કરવાની પ્રક્રિયા ચાલુ રહેવી જોઈએ. આ ચુકાદો બે સિદ્ધાંતો માટે સત્તાવાર મંતવ્ય છે: (૧) જ્યાં સુધી પૂરતા ઉમેદવારો પોતાનો ક્વોટા પૂર્ણ ન કરે ત્યાં સુધી બાકાત કરવાની પ્રક્રિયા

ચાલુ રહે છે, અને (૨) જ્યાં સુધી ક્રમિક બાકાતી પછી એક ચાલુ ઉમેદવાર બાકી ન રહે, જે ખાલી જગ્યા ભરવા માટે પૂરતો હોય.

તારીખ ૧૪ નવેમ્બર, ૨૦૦૩ ના રોજ નિકાલ કરાયેલ ઉમેશ શર્મા વિરુદ્ધ રાજ્ય ચૂંટણી કમિશનર, ડબલ્યુ.પી. નં. ૧૦૨૧ (એમ/બી)/૨૦૦૩ માં, અમારા પૈકીના એક (કાપડિયા, ન્યાયમૂર્તિ) એ ઠેરવ્યું હતું કે: "અમે બે કારણોસર પૂના યુનિવર્સિટીના કેસ (ઉપર્યુક્ત) ની હકીકતો જણાવી છે. પ્રથમ તો, તે દર્શાવે છે કે મતપત્રક દ્વારા એકલ સંક્રમણીય મત મારફતે પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વની પદ્ધતિ હેઠળ મતોની ગણતરી કઈ રીતે થવી જોઈએ. પૂના યુનિવર્સિટીનો કેસ (ઉપર્યુક્ત) એ મતોની ગણતરીનો કેસ હતો જ્યાં એક બેઠક ભરવાની હતી. બીજું, પૂના યુનિવર્સિટીના કેસ (ઉપર્યુક્ત) ની ઉપરોક્ત હકીકતો દર્શાવે છે કે પરિણામો જાહેર કરવામાં મુશ્કેલીઓ સામાન્ય રીતે એવા કેસોમાં ઊભી થાય છે જ્યાં બે કે તેથી વધુ ચાલુ ઉમેદવારો સમાન સંખ્યામાં મતો મેળવે છે. જોકે, આપણા કેસમાં, તેવી પરિસ્થિતિ નથી. પૂના યુનિવર્સિટીના કેસ (ઉપર્યુક્ત) માં સુપ્રિમ કોર્ટના ચુકાદા પર અમારા દ્વારા આધાર રાખવામાં આવ્યો છે કારણ કે તે "મતપત્રક દ્વારા એકલ સંક્રમણીય મત પદ્ધતિથી પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ દ્વારા ચૂંટણી" શબ્દોનો અર્થ સમજાવે છે. તે એ પણ દર્શાવે છે કે મતપત્રક દ્વારા એકલ સંક્રમણીય મત મારફતે પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વની પદ્ધતિ હેઠળ, ક્વોટાનો ખ્યાલ અને બાકાતીનો નિયમ આંતરિક રીતે સમાવિષ્ટ છે. પૂના યુનિવર્સિટીના કેસ (ઉપર્યુક્ત) માં સુપ્રિમ કોર્ટનો ચુકાદો વધુમાં દર્શાવે છે કે જ્યાં સુધી ઉમેદવારો તેમનો ક્વોટા પૂર્ણ ન કરે અથવા ક્રમિક બાકાતી પછી એક ચાલુ

ઉમેદવાર બાકી ન રહે, જે ખાલી જગ્યા ભરવા માટે પૂરતો હોય, ત્યાં સુધી બાકાતીનો નિયમ સતત લાગુ કરવો જોઈએ."

તે સાચું હોઈ શકે છે કે તે કેસમાં મતો સરખા થવાનો (ટાઈ થવાનો) કોઈ પ્રશ્ન ન હતો અને તે બાબતને ધ્યાને રાખીને એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે: "હેતુ એ જોવાનો છે કે મતો વ્યર્થ ન જાય. એ નોંધવું મહત્વપૂર્ણ છે કે ઉપરોક્ત પદ્ધતિ હેઠળ, મતો વ્યર્થ જશે નહીં કારણ કે તબદીલ કરાયેલા મતો, જે પ્રથમ ગણતરીમાંથી બીજી ગણતરીમાં અને તે જ રીતે આગળ લઈ જવામાં આવે છે, તે મૂળ મતોમાં ઉમેરવામાં આવે છે. જોકે, સમાન મતો (ટાઈ) થવાના કિસ્સામાં, મડાગાંઠ સર્જાઈ શકે છે. આપણા કેસમાં, આવી કોઈ સરખામણી (ટાઈ) નથી. તેથી, ચૂંટણી અધિકારી (રિટર્નિંગ ઓફિસર) એ ક્રમશઃ આગળ વધીને, કોઈ ઉમેદવાર ક્વોટા પૂર્ણ કરે છે કે કેમ તે સુનિશ્ચિત કરવાનો પ્રયાસ કરવો અથવા એક ખાલી જગ્યા ભરવા માટે એક ઉમેદવાર બાકી રહે ત્યાં સુધી ક્રમિક બાકાતીનો નિયમ લાગુ કરવો જરૂરી હતો. અમે સ્પષ્ટ કરી શકીએ છીએ કે જો બે ખાલી જગ્યાઓ હોત અને જો બાકાતીના નિયમ મુજબ બે ઉમેદવારો બાકી રહેત, તો કોઈ ક્વોટા ન હોવા છતાં પણ તેઓને ચૂંટાયેલા જાહેર કરી શકાયા હોત:" આમ છતાં અદાલતે એ બાબત સુનિશ્ચિત કરવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂક્યો હતો કે બાકાતીના નિયમ દ્વારા, ચૂંટણી મેદાનમાં બાકી રહેલા ઉમેદવારો ખાલી જગ્યાઓ ભરવા માટે પૂરતા છે, અને એવું અવલોકન કર્યું કે:

"તે ચૂંટણીના પરિણામોની ખાતરી કરે છે. સદરહુ પદ્ધતિ માત્ર આધાર

રાખતી નથી એલ. એમ. પાંડે વિરુદ્ધ પી. સિંહ [સિન્હા, જે.] ૭૬૫ ક્વોટા પર. તે એક વિકલ્પ પણ પૂરો પાડે છે. આ વિકલ્પ બાકાતીના એવા નિયમની કલ્પના કરે છે કે જેના દ્વારા બાકી રહેલા ઉમેદવારો ખાલી જગ્યાઓ ભરવા માટે પૂરતા થશે. બીજું, એ નોંધવું મહત્વપૂર્ણ છે કે આ પદ્ધતિ હેઠળની ચૂંટણી મતપત્રક દ્વારા એકલ સંક્રમણીય મત પદ્ધતિથી પ્રમાણસર પ્રતિનિધિત્વ મારફતે થાય છે."

અમે નોંધી શકીએ છીએ કે સાગર સિંહ વિરુદ્ધ ઉમેશ શર્મા અને અન્ય, (એસ.એલ.પી. (સી) નં. ૨૨૬૭૨/૨૦૦૩) માં હાઈકોર્ટના સદરહુ નિર્ણય સામેની ખાસ પરવાનગી અરજી આ કોર્ટ દ્વારા તારીખ ૧૨.૧૨.૨૦૦૩ ના હુકમથી ફગાવી દેવામાં આવી છે.

જયદ્રથ સિંહ (ઉપર્યુક્ત) માં આ કોર્ટને આ બાબતના આ પાસાઓ પર વિચારણા કરવાનો પ્રસંગ મળ્યો ન હતો. આ નિર્ણયમાં વિગતવાર કારણો સમાવિષ્ટ નથી. તેના પરિણામોને ધ્યાને લીધા વિના તેમાં શાબ્દિક અર્થઘટનનો સિદ્ધાંત લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો.

એ નોંધવું રસપ્રદ છે કે વાદગ્રસ્ત ચુકાદો ગિલ્ડિયાલ, ન્યાયમૂર્તિ દ્વારા તારીખ ૩૦ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૩ ના રોજ આપવામાં આવ્યો હતો જેમાં તેમણે જયદ્રથ સિંહ (ઉપર્યુક્ત) પર આધાર રાખ્યો હતો. તેઓ ઉમેશ શર્મા (ઉપર્યુક્ત) ના ચુકાદામાં પણ સામેલ હતા જે તારીખ ૧૪ નવેમ્બર, ૨૦૦૩ ના રોજ આપવામાં આવ્યો હતો. અમે અગાઉ નોંધ્યું છે કે ઉમેશ શર્મા (ઉપર્યુક્ત) માં વિભાગીય પીઠે કાનૂની સ્થિતિની વધુ વિગતવાર ચર્ચા કરી છે જેમાં પૂના

યુનિવર્સિટી (ઉપર્યુક્ત) ના ચુકાદા પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે.

વધુમાં, પૂના યુનિવર્સિટી (ઉપર્યુક્ત) નો ચુકાદો ૩–ન્યાયાધીશોની પીઠ દ્વારા આપવામાં આવેલ હોવાથી, ૨–ન્યાયાધીશોની પીઠ દ્વારા આપવામાં આવેલા જયદ્રથ સિંહ (ઉપર્યુક્ત) ના ચુકાદા કરતાં તેને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ.

તે ચુકાદામાં સિદ્ધાંતો અને બંધારણીય યોજનાનું કોઈ વિગતવાર પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું નથી, જોકે પૂના યુનિવર્સિટી (ઉપર્યુક્ત) નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો હતો પરંતુ તે ચુકાદાનો કાનૂની સાર (રેશિયો) લાગુ કરવામાં આવ્યો ન હતો.

શું ચૂંટણી અરજી પોષણક્ષમ છે:

પ્રથમ દૃષ્ટિએ એવું જણાઈ શકે છે કે ચૂંટણી અરજી પોષણક્ષમ ન હતી કારણ કે ચૂંટણીમાં કોઈ પરિણામ જાહેર કરવામાં આવ્યું ન હતું. નિયમ ૩૩ અને ૩૪ ની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન 'જ્યાં અધિકાર છે ત્યાં ઉપાય છે' (યુબી જસ ઇબી રેમેડિયમ) ના કાનૂની સિદ્ધાંતને ધ્યાને રાખીને કરવું જોઈએ. ચૂંટણી વિવાદનો નિકાલ તે હેતુ માટે ખાસ રચાયેલા ચૂંટણી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા કરવામાં આવશે. કોઈ ઉમેદવાર, તેમાં ઉદ્ભવતી વાસ્તવિક પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, એવી અરજ કરી શકે છે કે સદરહુ કેસમાં તે પોતે અથવા અન્ય કોઈ ઉમેદવાર યોગ્ય રીતે ચૂંટાયા છે. એકવાર તે ઉપરોક્ત જાહેરાત મેળવવા માટે હકદાર હોવાનો કેસ સાબિત કરે, પછી તે કહેવાની જરૂર નથી કે ચૂંટણી અધિકારી (રિટર્નિંગ ઓફિસર) ના જે હુકમ હેઠળ તેને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવ્યા ન

હતા. તે હુકમને પડકારવાનો તેને અધિકાર છે. વિશેષ કરીને, તેને ચૂંટણી અધિકારી (રિટર્નિંગ ઓફિસર) ના. તે હુકમની શુદ્ધતાને પડકારવાનો પણ અધિકાર છે કે જેના પરિણામે તેને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવામાં આવ્યા ન હતા. તેથી, ચૂંટણી અરજી પોષણક્ષમ ગણાશે. ' નિષ્કર્ષ: તેથી, અમારો અભિપ્રાય છે કે જિલ્લા સ્તરે પંચાયતના અધ્યક્ષની ચૂંટણીના પરિણામની જાહેરાત માટેની કાર્યપદ્ધતિઓ નિર્ધારિત કરતી વૈધાનિક જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરવામાં હાઈકોર્ટે ભૂલ કરી છે. અમે જે રીતે અર્થઘટન કર્યું છે તે મુજબ કાયદો લાગુ કરતાં, અપીલકર્તાને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવા જોઈતા હતા. · ઉપરોક્ત કારણોસર, અમારો અભિપ્રાય છે કે વર્તમાન કેસમાં અહીંના અપીલકર્તાએ પ્રથમ પસંદગીના સૌથી વધુ મતો મેળવ્યા હતા અને તે બાબતને ધ્યાને લેતાં તેમને ચૂંટાયેલા જાહેર કરવા જોઈતા હતા.

અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

અપીલ મંજૂર.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========